

УДК 343.9(477.86)

Сергій Вікторович БЕЗПАЛЬКО,
кандидат юридичних наук
(Головне управління
Національної поліції
в Івано-Франківській області)

Сергій Олександрович ШАТРАВА,
доктор юридичних наук, професор
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

Андрій Михайлович ТИМЧИШИН,
кандидат юридичних наук, доцент
(Івано-Франківська філія
Університету «Україна»)

Олена В'ячеславівна ДЖАФАРОВА,
доктор юридичних наук, професор
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

Іван Васильович КРИЦАК,
кандидат юридичних наук
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ІВАНО- ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ВИРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ БОРТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ: ДУХОВНО-ЦІННІСНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ТА КОНКРЕТНІ КРОКИ ЩОДО ВТІЛЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНИХ НАПРАЦЮВАНЬ НА ПРАКТИЦІ

Світлій пам'яті шанованій в Україні та далеко за її межами людині, талановитому науковцю, Вчителю, першому проректору ХНУВС, головному вченому секретарю Національної академії правових наук України, доктору юридичних наук, професору, заслуженому діячу науки і техніки України, академіку НАПрН України, полковнику міліції Олексію Олексійовичу Погрібному з нагоди 70-річчя присвячується

Постановка проблеми. Злочинність – одне з найбільш криміногенних явищ у житті суспільства. Вона впливає на всі сторони життєдіяльності населення, що безпосередньо пов'язані зі здоров'ям, матеріальним благополуччям людини тощо¹. Німецький кримінолог Густав Ашаффенбург зазначав: «Злочинність – це невіддільна складова частина людського суспільства, з якою воно зрослося найтіснішим чином і від якої постійно отримує нове підживлення. Тільки в суспільстві і тільки у взаємодії з ним може мати місце злочинність...»². На думку Г. А. Аванесова, «злочинність відтворює саму себе [...] є причиною нових злочинів, вона [...] залучає до злочинної діяльності нестійких осіб»³.

Криміногенність сучасного світу накладає відбиток на самій особистості. В умовах, коли йде боротьба за виживання, злочинність є невід'ємною складовою просторово-часового соціального середовища. Часто людина мимоволі «зростається» з нею, і правореформаторська, правозастосовна діяльність за таких умов є важливою. Але при всьому цьому існує маса соціальних факторів і причин злочинності, які можуть розцінюватись як моральні вимоги, релігійні приписи. Тут доречним є вислів: «...вище Права може бути Милість, а вище Справедливості – лише Прощення».

Сьогодні кожен продумує шляхи, яким чином можна збагатитись, використати своє положення заради наживи або ж просто покращити своє матеріальне благополуччя незаконним шляхом, слідуючи висловам, в яких найкраще відображається деформація правової свідомості: «Закон як дишло: куди повернеш – туди і вийшло», «Україна – наша мати: не вкрадеш – не будеш мати»; чи, зрештою, як обійти правові приписи, занадто сурові для платників податків, тощо. Як бачимо, причин багато, і кожній із них знайдеться пояснення. Яка сила здатна кардинально перемінити свідомість людини, коли відбувається постійна боротьба з лихими помислами, людина противиться гріху, правопорушенням, Закону Божественного чи державного (світського), а тим паче злочинним проявам? Безперечно, це релігійні приписи, які в сучасній кримінологічній науці ще не досліджуються на відповідному науковому рівні. Дана стаття, власне, є спробою розробити явище злочинності крізь призму регіональних особливостей та духовно-культурної і ціннісної складової, різноманітних соціальних факторів, а також узагальнити найбільш цікавий науковий матеріал в аспекті дослідження проблем регіональної злочинності.

Злочинність, як і все живе у цьому світі, постійно отримує нове підживлення, вона самовідтворюється і є наслідком вчинення нових злочинів. Вироблення комплексних програм та планів боротьби зі злочинністю, застосування різноманітних форм і заходів її попередження

¹ Бадов А. Д. География преступности в России: изменения за постсоветский период. *Вестник Моск. ун-та. Сер. 5. География*. 2009. №2. С. 67.

² Шнайдер Г. Й. Криминология. М., 1994. С. 77.

³ Аванесов Г. А. Криминология. М., 1984. С. 206.

все ж призводить, як показує практика, до криміналізації нових діянь. У цьому аспекті важливе значення має процес управління злочинністю. Відсутність міцного духовно-ідеологічного стержня у державних управлінців, кожної окремої особистості є завадою контрнаступальній позиції щодо злочинності. Звідси, основною **метою** наукової праці є систематизація наукового матеріалу, присвяченого проблемам злочинності регіонального рівня, та на основі його аналізу сформулювати авторське бачення негативних соціальних факторів і тенденцій, що призводять до злочинності. Дана стаття є також спробою зосередити увагу вчених на дослідженні проблем регіональної злочинності крізь призму духовно-ідеологічної та культурної складової. Сформульовані наукові положення можуть бути корисними для впровадження на загальнодержавному рівні та в сучасних українських реаліях, з метою ефективного попередження злочинності на рівні ідеології, висловлювань, розроблення відповідних теоретичних концепцій і теорій. Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**: розроблення теоретичних та методологічних основ концептуальної протидії злочинності на регіональному рівні крізь призму духовно-ціннісних орієнтирів, в рамках тісної взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади; з'ясування взаємозв'язку між морально-релігійною складовою і процесами злочинності на місцях (регіональному рівні) на прикладі Івано-Франківської області; формування у державних управлінців духовно-ідеологічної позиції щодо спротиву злочинності та корупційній складовій; вироблення ефективних підходів у створенні безпеково-просторового середовища на засадах високих основ моралі та духовності; вивчення соціального мікроклімату у суспільстві та зміна вектору особистісної свідомості у напрямку служіння інтересам суспільства і держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню вказаних питань присвятили свої наукові праці такі вчені, як: Г. А. Аванесов, А. М. Бабенко, В. М. Бесчастний, Р. С. Веприцький, Я. І. Гілінський, Є. О. Гладкова, В. В. Голина, В. В. Голубош, М. В. Коваль, С. Ю. Колодій, М. Г. Колодяжний, М. І. Мичко, А. П. Некрасов, Д. А. Пархоменко, В. Я. Рибальська, П. А. Сорокін, Г. Й. Шнайдер, О. Н. Ярмиш та інші, теоретичні напрацювання яких були проаналізовані, систематизовані та використані у нашому дослідженні. Вагомими є і напрацювання фахівців ГУНП в Івано-Франківській області в напрямку запровадження інноваційних науково-дослідних центрів (лабораторій) на рівні ГУНП¹, популяризації та впровадження у практичну діяльність теорії розбитих вікон та моделі САРО². Також дана праця є логічним продовженням вказаного та спробою дослідження проблем регіональної злочинності крізь призму духовно-ціннісної складової; ідеї запровадження

¹ Голубош В. В., Кіцелюк В. М., Бондюк А. Ф., Крицак І. В. Державна кадрова політика України та її вплив на формування кадрової політики поліцейського відомства. *Бюлетень з обміну досвідом роботи*. № 224. С. 28-42.

² Голубош В. В., Кіцелюк В. М., Бондюк А. Ф., Крицак І. В. Теорія розбитих вікон і модель САРО: важливі аспекти впровадження у поліцейську діяльність. *Бюлетень з обміну досвідом роботи*. № 226. С. 118-132.

кримінологічних моніторингових мобільних груп щодо попередження злочинності на місцях та нормалізації взаємовідносин органів місцевої та державної влади, правоохоронних структур та громади на засадах співробітництва.

Сучасна кримінологія зіштовхнулася з гострою необхідністю пошуку якісно нових підходів до дослідження своєї предметної галузі в цілях вирішення практичних завдань протидії злочинності. Усвідомлення рядом учених-кримінологів зазначеної необхідності та неготовність її реалізувати породили глибинну суперечність у кримінологічній науці, що об'єктивно формує нову дослідницьку ситуацію, умовою успішного вирішення якої є вдосконалення теоретико-методологічної бази кримінології, що вбачається у синтезі підходів з найрізноманітніших наукових дисциплін, що утворюють умовну структуру регіональної науки (регіоналістики), об'єктом вивчення якої є соціальне середовище, що породжує злочинність, на регіональному рівні¹. Це зумовлює наявність об'єктивних суттєвих зв'язків кримінології з гуманітарними та природничими науками, що вивчають системний регіональний (просторово-територіальний) соціум (регіонознавство, економічна та політична регіоналістика, економічна та політична географія, регіональна соціологія та демографія та ін.), створює багатофакторну теоретико-методологічну основу для інтеграції наукових підходів кримінології та регіоналістики з метою системного вивчення процесів та явищ, що детермінують злочинну поведінку та її профілактику. Так, відомо, що перший успішний досвід такої інтеграції (трансформації) регіональної економіки та регіоналістики належить американському економісту та географу У. Айзарду. Сьогодні активно розвиваються економічна, політична регіоналістика та інші наукові напрями, що відображають синтез підходів різних наук до регіональних досліджень².

Понятійно-категоріальний апарат дослідження. Конституція України до характерних ознак регіону включає історичні, економічні, екологічні, географічні та демографічні особливості, етнічні й культурні традиції³. «Територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій» (ст. 132 Конституція України)⁴. Власне визначення має Європейський парламент: «Регіон – це територіальна цілісність, яка розглядається з географічної точки зору, або чітко окреслена територіальна організація, де населення має специфічну ідентичність, яка направлена на

¹ Федотов В. П. Криминологическая регионалистика как перспективное направление современной криминологии. *Труды Академии управления МВД России*. 2016. № 2 (38). С. 38–39.

² Там само.

³ Конституція України (прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року). К. : Преса України, 1999. С. 62.

⁴ Миронова Т. Л., Добровольська О. П., Процай А. Ф., Колодій С. Ю. Управління розвитком регіону. Навч. посіб. Київ : Центр навч. літ-ри, 2006.

стимулювання та розвиток культурної, економічної та соціальної сфери»¹. В. Шилов розглядає «регіон» як соціально-економічний простір з певною природно-географічною територією, з притаманним їй певним типом та характером виробництва, зі специфічними історико-культурними та демографічними особливостями, з адміністративно-політичною територією та кордонами, а також з дією одного кола нормативно-правової бази². А. М. Бабенко пропонує таке кримінологічне поняття: регіон – це таке законодавчо визначене більш-менш однорідне територіально-просторове утворення, що відрізняється від інших сукупністю природних, географічних та історично сформованих, відносно стійких економічних, екологічних, соціальних, демографічних і національно-культурних складових, що зумовлюють особливості злочинності в конкретному територіально-просторовому формуванні. Згідно із законодавством України, в нашій країні регіонами вважаються області³. Водночас в юридичній літературі термін «регіон» також вживають як характеристику групи близько розташованих країн, що становлять окремий економіко-географічний, близький за національним устроєм та культурою або однотипний за суспільно-політичним устроєм район світу⁴. Як правило, регіон розуміється як «область, район, частина країни, що відрізняється від інших областей сукупністю природних і (або) історично сформованих, відносно економіко-географічних і інших особливостей, що нерідко сполучаються за особливостями національного складу населення»⁵. Своєю чергою Р. С. Веприцький наголошує, що територія України неоднорідна за своїми економічними, географічними, демографічними, соціальними, кримінологічними ознаками, існує природна потреба поділу території для зручності і ефективності соціального управління з урахуванням однорідних факторів, характерних для кожної частини території. Для позначення частини території вживаються різні терміни: область, регіон, район. Термін «регіон» використовується переважно для позначення певних типів території: адміністративний район в області, район у складі міста, економічний район або район дії певних факторів (природних, технологічних, екологічних тощо)⁶. Є. Б. Алаєв визначає район як територію за сукупністю елементів, що її насичують, що відрізняються від інших територій, яка володіє єдністю, взаємозв'язком складових елементів, цілісністю, причому ця цілісність – об'єктивно зумовлений і закономірний

¹ Фадєєв О. В. Особливості реалізації регіональної політики в Україні. *Механізм регулювання економіки*. 2004. № 4. С. 203.

² Шилов В. Три підходи к понятію регион. *Регион: проблемы и перспективы развития*. 1997. № 4. С. 50–52.

³ Бабенко А. М. Термінологічне упорядкування понять «регіон» і «регіональні особливості злочинності» у кримінологічних дослідженнях. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2014. № 3. С. 70.

⁴ Кременовська І. В., Коваль М. В., Мичко М. І. Геополітичні аспекти національної безпеки й оборони України : монографія. Донецьк : ДЮІ ЛДУВС, 2010. С. 90.

⁵ Малый экономический словарь (под ред. А. Н. Арзилияна). Москва : Институт новой экономики, 2000. С. 729.

⁶ Веприцький Р. С. Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування як суб'єкти протидії злочинності в регіоні. *Право. ua*. 2015. № 2. С. 17.

результат розвитку даної території¹. Останнім часом у зв'язку з намірами України приєднатись до Європейських співтовариств, розвитком економічних, наукових, соціальних, культурних зв'язків з країнами Європи та окремими їх регіонами в Україні широко вживається поняття регіону для позначення території певної суспільної діяльності. В Європейському Союзі і в рамках Європейських співтовариств розроблене загальне для всіх країн поняття регіону, основною ознакою якого є певна адміністративна самостійність з соціально-економічною специфікою і територіальними особливостями суспільного відтворення, що формуються під впливом взаємозалежних економічних, соціальних і природних та морально-духовних факторів².

Справді, регіональна злочинність має свої особливості, і це пояснюється багатьма чинниками. Так, закономірністю є те, що на формування права впродовж віків впливали природно-кліматичні умови, рівень духовно-культурної обізнаності та слідування прагненню до Істини тощо. Сьогодні історичні, географічні та демографічні особливості кожної країни, її етнічні й культурні зв'язки між націями і народностями, іншими країнами, сформовані звичаї і традиції, ментальність так чи інакше позначаються на зовнішніх просторових зв'язках між різними соціальними групами, що загалом свідчить про рівень злочинності держави, її процвітання і благополуччя чи, навпаки, зuboжіння.

Попри те, окремі народності не втратили благородності, високих людських і моральних якостей, що формувало право в його сьогоднішньому розумінні. Однак надмірна гуманізація права також може призвести до непоправних наслідків. Значить, визначальним є критерій істинності, межа дозволеного у межах божественних цінностей, пріоритетів і можливостей. Так, для одних держав жорсткий тоталітарний режим є нормою заради того, щоб тримати людей «у тонусі», робити все для об'єднання, працездатності, а для інших – це є порушенням прав людини. Якщо взяти мусульманські країни, то для них за окремі види злочинів страта є нормою і застереженням. Безперечно, це сіє страх у суспільстві, карально-репресивний дух, боязнь перед смертю, що, здавалось би, обмежує можливості свободи як найвищої цінності людини. Однак якщо така свобода використовується у напрямку продукування гріха чи є хорошим ґрунтом для його процвітання, то право державне і божественне має втрутитись у ці процеси, щоб ті чи інші види злочинів, соціальне розтління викорінювалось чи присікалося найбільш радикальними засобами. Це дає можливість у короткі терміни не поширюватись злу на широкі верстви населення. Тому природні, географічні та історичні особливості накладали відбиток на свідомості націй і народностей впродовж багатьох тисячоліть і об'єднати усіх воедино в умовах глобалізаційних процесів суперечить природному

¹ Алаев Э. Б. Социально-экономическая география // Понятийно-терминологический словарь. Москва, 1983. С. 173.

² Веприцький Р. С. Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування як суб'єкти протидії злочинності в регіоні. *Право.ua*. 2015. № 2. С. 17.

стану речей. З іншого боку, тотальне поєднання культур багатьох народів сприяє поглибленню стійких економічних, екологічних, соціальних, демографічних і національно-культурних складових, що зумовлюють особливості злочинного простору в континентальному, територіально-просторовому розумінні (романо-германської, англо-саксонської, традиційно-звичаєвої сімей правових систем).

Отже, кожна держава являє собою окремий економіко-географічний простір, що має свій національний устрій та культуру, суспільно-політичні особливості. В Україні проживає понад 130 національностей. Головним є їх мирне співіснування, не допустити криміналізації відносин, забезпечити єдність, взаємозв'язок усіх регіонів, їхню цілісність; зумовити взаємозалежність економічних, соціальних і природних зв'язків на засадах морально-духовних факторів, забезпечити баланс інтересів і прав кожного.

Взаємозв'язок регіональної та загальнодержавної злочинності.

Кримінологічне прогнозування регіональної злочинності являє собою не стільки опис показників кримінальної статистики, визначення тенденцій їх (показників) розвитку. Цінність прогнозування регіональної злочинності визначається її характером і точністю. Злочинність є дзеркальним відображенням стану суспільства, це найсильніший, яскраво виражений індикатор серед інших соціальних індикаторів негативного стану суспільства у будь-яких його проєкціях та рівнях. Злочинність убирає в себе весь негатив суспільства, продукується всілякими криміногенними факторами, а отже, і коригується нею ж. Тому кримінологічна характеристика регіональної злочинності являє безперечний інтерес з наукової та практичної точок зору. Вона дозволяє побачити негативні процеси у розвитку злочинності, а значить, і всього суспільства, шляхи їхньої корекції¹.

З іншого боку, злочинність як будь-яке соціальне явище сприймається як елемент соціального цілого – суспільства. Злочинність пов'язана з соціальними процесами, що відбуваються в суспільстві: як негативними, так і позитивними. Складність сутності такого соціального явища як злочинність обумовлена її історичною мінливістю, якісною неоднорідністю діянь, визнаних злочинними у той чи інший час у тому чи іншому суспільстві. Дуже складно визначити одну чи кілька універсальних причин виникнення та існування злочинності. Вона завжди залежить від великої кількості факторів, соціальних, політичних, історичних, геополітичних, економічних змін, що відбуваються у суспільстві. Основним оцінним, формальним критерієм визначення злочинності є протиправність, порушення кримінального закону. Злочинність відрізняється за своєю структурою залежно від географічного розташування соціуму, його національних особливостей та традицій, рівня економічного та політичного розвитку і т.д. Регіональна злочинність та злочинність усієї держави

---

¹ Лиховая С. Я., Биляков А. Н., Труш Н. М. Криминалогическая характеристика насильственной преступности: сравнительно-правовой анализ. *Криминалогический журнал БГУЭП*. 2013. № 1 (23). С. 34.

співвідносяться як частина та ціле. Це означає, що регіональна злочинність як частина залежить від стану всієї злочинності держави як цілого. Але водночас регіональна злочинність як самостійна підсистема може істотно впливати (як позитивно, так і негативно) на всю злочинність загалом. Крім того, злочинність як негативна частина всього суспільства може вплинути і на суспільство. Водночас, регіональна злочинність, відбиваючи тенденції розвитку всієї злочинності у державі, має свої особливості¹.

Як для регіональної, так і загальнодержавної злочинності важливим є визначення причин і факторів, тенденцій її поширеності. Злочинність є станом відображення деградованості суспільства, так званим його лакмусовим папірцем, в якому проявляється увесь негатив суспільного зла, що згодом трансформується у криміногенні явища. Водночас, соціальна цілісність суспільства можлива за умови вироблення міцних духовних основ та підвалин, слідування яким забезпечить його стабільність та прогресивний розвиток. Отож, соціальні процеси та явища обумовлені історичною мінливістю державотворчих процесів, якісною неоднорідністю суспільства. Те, що є злочинним для одних народів, у інших може визнаватися як нормою чи пропагуватися, усіяко схвалюватись. І ось саме міжнародна спільнота має стояти на сторожі істинності, слідувати християнським цінностям, де відсутній принцип таліону («Око за око, зуб за зуб»). Вироблення універсальних правил для всіх у відстоюванні традиціоналізму залежить від великої кількості чинників, соціальних та політичних процесів, історичних змін, геополітичних та економічних умов. Критерієм же істинності у XXI столітті має стати священне писання, в якому нічого протиправного не записано, тому й істина незмінна у віках. Водночас філософування кожної з релігійних течій, слідування їх вимогам повинно відповідати світовим міжнародно-визнаним стандартам у напрямку боротьби з протиправністю та слідуванню Божественному Закону.

Управління попередженням злочинності на регіональному рівні.

Попередження злочинності – це комплексна система, що включає об'єкт попередження, його основні рівні та форми, заходи попереджувального профілактичного впливу, суб'єктів, що здійснюють попереджувальну роботу. У юридичній літературі попередження визначається як «цілеспрямований вплив держави, суспільства, фізичних та юридичних осіб на процеси детермінації та причинності злочинності з метою недопущення злочинної діяльності нових осіб, вчинення нових кримінальних діянь, розширення криміналізації суспільних відносин»². Таке тлумачення попередження повною мірою відноситься і до регіональної злочинності, до процесу управління цією справою³.

¹ Белозерцев С. М. Некоторые аспекты прогнозирования региональной преступности на примере республики Бурятия // Деятельность правоохранительных органов в современных условиях. Сборник материалов XXII международной научно-практической конференции: в 2 томах. Т. 1. 2017. С. 16.

² Фортунич М. В. Особенности изучения региональной насильственной преступности // Насилие. Личность. Общество : тез. науч.-практ. конф. М., 2000. С. 63.

³ Легостаев С. В. Теоретические основы организации предупреждения региональной преступности. Человек: преступление и наказание. 2015. № 2(89). С. 86.

Сучасний стан вітчизняної та зарубіжної науки управління характеризується тим, що кризові явища, що виникли, досягли критичної маси і стали серйозно ускладнювати подальший рух науки і, як наслідок, практики. В результаті теорія та практика розвиваються переважно не на науково обґрунтованій, а на авторегуляційній чи такій, що стихійно формується, основі. Саме це демонструє «хронічні» для управлінської теорії та практики протиріччя, неузгодженість між принциповими висновками та положеннями, школами, теоріями та напрямками, різкі зіткнення коротких суджень та концепцій і постійні коливання між ними (наприклад, між управлінською ейфорією та песимізмом), гіпертрофованою централізацією управління та такою ж його децентралізацією, надзвичайно жорсткими методами та формами організації соціального життя та надмірною її лібералізацією, що межує з повною дезорганізацією. Безпосередньо у науці управління кризові явища відбиваються у втраті сенсу та змісту багатьох її базових положень та категорій, нездатності осмислити та актуально адаптувати величезний практичний матеріал. Першими на наявність кризових явищ в управлінській теорії та практиці звернули увагу представники емпіричної школи американського менеджменту, але далі за констатацію цього факту справа не пішла¹.

Означене наштовхує на авторські роздуми: цілеспрямований вплив кожної окремої особистості, громадянського суспільства та держави загалом на процеси попередження злочинності є неабияк важливими, особливо в умовах нинішнього часу – проведення реформування поліції, впровадження інституту поліцейських офіцерів громади, боротьби зі «злочинцями в законі» тощо. Говорячи про регіональний рівень боротьби зі злочинністю в умовах децентралізації, слід наголосити, що політика держави загалом і Національної поліції зокрема бажає кращого, адже відсутня чітка взаємодія, розуміння спільних завдань і цілеспрямована наступальна позиція на злочинність. Так, наприклад, жоден мер міста, не кажучи вже про державно-політичних діячів, у своїй передвиборчій кампанії не проголосив, подібно ексеру Нью-Йорка Р. Джуліані, що його пріоритетом є боротьба зі злочинністю у регіоні, викорінення поширення негативних тенденцій, що провокують злочинність, особливо у молодіжному середовищі, пропаганда духовно-культурних цінностей тощо.

В контексті дослідження особливостей регіональної злочинності пропонується частіше вживати термін «боротьба зі злочинністю», незважаючи на його дещо каральний зміст. Натомість «попередження і боротьба з корупцією» видається більш розмитим поняттям, і всі розуміють, що рівень корумпованості у нашій країні, незважаючи на усі проведені реформи, не зменшується. Значить, треба прибігати до якихось вищих принципів і орієнтирів. Здавна відомий вислів «Як корабель назвемо – так він і попливе» тут є доречний. На жаль, сьогодні часто відбувається підміна

---

¹ Горошанин А. В., Артемьев Н. С., Некрасов А. П. Роль исправительных учреждений в борьбе с рецидивной преступностью. Самара, 2005. С. 53–54.

понять, можливо, з метою надмірної гуманізації і відходу від карально-репресивної системи і функції поліції. Однак до тих пір, доки не відбудуться справжні реформи і зміни на краще, речі слід називати своїми іменами.

Безробіття як продукуючий фактор поширення злочинності.

Останні десятиліття стали часом триумфу злочинності, тотального корупційного середовища. Як справедливо відзначає А. Я. Гоголева, нині злочинність зростає швидше, ніж чисельність населення, миттєво заповнюючи неконтрольовані чи слабко контрольовані правом ніші. Збільшується її загальна небезпека і завдана нею шкода. Злочинність дедалі більше стає організованою, озброюється, корумпується, глобалізується та інтелектуалізується, оперативно використовуючи всі досягнення науки та техніки для реалізації своїх цілей¹. Так, відсутність постійного чи тимчасового місця роботи призводить до соціальної незадоволеності, а відсутність коштів для проживання – до скоєння злочинів. Безробіття має тяжкі соціальні наслідки. Стрес, викликаний безробіттям, веде до нестачі коштів на проживання, до погіршення здоров'я і, як наслідок, до виникнення різних захворювань, на лікування яких у безробітних часто не вистачає грошей. Це підштовхує окремі верстви населення на вчинення правопорушень, особливо що стосуються крадіжок та грабежів. Безробіття призводить до втрати людьми впевненості та власної поваги до самого себе, що може спричинити деградацію особистості². Ефективні заходи боротьби зі злочинністю та проведення профілактики злочинів правоохоронними органами, спрямовані на протидію процесів детермінації злочинності мають на меті зниження рецидивної злочинності потенційних злочинців, запобігання вчиненню нових злочинів та попередження злочинності³.

Справді, з поширенням пандемії Ковід-19 безробіття в Україні та світі шаленими темпами зростає. Багаті продовжують багатіти, а бідні – бідніти. Більшість простих людей нашої держави знаходяться наодинці зі своїм горем, хворобами, ні від кого не чекаючи допомоги і підтримки. Причиною цьому є тотальне безробіття, зубожіння чи низькі заробітні плати, яких ледь вистачає на проживання. Так, чи може лікар сьогодні прожити із зарплатнею у п'ять тисяч гривень? Чи потрібні понад сотисячні статки чиновницькому апарату в умовах, коли йде боротьба за виживання, а корупція продовжує процвітати? Тому, безперечно, на першому місці – життя і здоров'я людини, яке не повернеш і не купиш за жодні кошти, і це основний пріоритет держави в нинішніх умовах соціального буття.

Особливості профілактики злочинності неповнолітніх на регіональному рівні.

Регіональна профілактика правопорушень неповнолітніх являє собою проведення всебічної, комплексної роботи на основі отримання об'єктивної

¹ Гоголева А. Я. Понятие профилактики и борьбы с преступностью. *Молодой ученый*. 2014. № 6.1. С. 3–7.

² Требушкова И. Е., Плохих А. С. Региональные особенности географии преступности (на примере Курской области). *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*. 2016. №1-1. С. 1–2.

³ Там само, с. 5.

інформації, міжвідомчої взаємодії, впровадження нових психолого-педагогічних технологій супроводу дітей. Такі заходи повинні призвести до зниження підліткової злочинності, формування правосвідомості та позитивних ціннісних орієнтирів молоді, створення безпечного інформаційного середовища. Більшість регіональних програм об'єктом профілактики вбачають криміналізованих підлітків. Однак профілактика повинна охоплювати всіх підлітків та коригувати їх поведінку і правосвідомість. До традиційних регіональних напрямів профілактики злочинності неповнолітніх можна віднести: підтримку дітей, які потрапили у важкі життєві обставини; удосконалення сімейної політики; профілактику асоціальних явищ, наркотичної та алкогольної залежності у підлітковому середовищі; модернізацію діяльності освітніх організацій; формування правової культури; моделювання здорового способу життя. Це, зокрема, законодавча багаторівнева взаємопов'язана система органів профілактики правопорушень неповнолітніх та вимоги до її кадрового складу, що використовує методи апробації індивідуальних програм реабілітації неповнолітніх з урахуванням соціальних, педагогічних, медичних та психологічних факторів. Забезпечення неповнолітніх, які вступили в конфлікт із законом, педагогічним та соціальним супроводом; необхідність оснащення освітніх організацій сучасними засобами безпеки; підвищення кваліфікації спеціалістів, які беруть участь у профілактичних заходах; залучення неповнолітніх до програм додаткової освіти є пріоритетом у нинішніх реаліях¹.

В цьому аспекті повчальним є **досвід США у протидії регіональній злочинності неповнолітніх**, який може бути використаним в Україні. Так, у США регіональне попередження злочинності полягає у проведенні профілактичної діяльності на рівні штатів шляхом прийняття місцевих програм, організації запобіжної та профілактичної діяльності силами поліції та місцевого населення. Значне місце у кримінальній політиці США відводиться проблемам попередження насильницької злочинності неповнолітніх. Слід відзначити, що державні органи, місцеві громадські об'єднання пріоритет віддають загальносоціальній профілактиці насильницьких злочинів неповнолітніх. У багатьох зарубіжних країнах знаходить своє відображення застосування досвіду поліції США у роботі з дітьми в школах на основі спеціальної програми². Дана програма є правовим навчанням вихованців четвертого класу і складається з трьох етапів. Перший етап передбачає проведення занять співробітниками поліції у форменому одязі, що має важливе значення психологічного впливу на учнів. Другий етап реалізації програми з дітьми у США включає діяльність співробітників (поліції, педагогів, психологів, медичних працівників) з виявлення фактів, пов'язаних із статевим та фізичним насильством над

¹ Гладченкова С. В. О состоянии и профилактике подростковой преступности (региональный аспект). *Вестник ВНИИ МВД России*. 2021. № 2. С. 254.

² Шелли Д. Изучение насилия в США: молодежь и смертоносное оружие. *Криминологические исследования в мире*. М., 1995.

дітьми в сім'ї. Діяльність зазначених фахівців спрямована на захист інтересів дитини, усунення негативних факторів у сім'ї та їх нейтралізацію. Заключний етап програми призначений для учнів восьмих класів. Головне завдання третього етапу – поглиблене вивчення основ кримінального та інших галузей права з урахуванням системи загальнолюдських цінностей¹.

Кожен регіон має свої особливості культурного середовища, зумовлені історичним минулим та домінуючими галузями економіки, як-от туризм, що, серед іншого, несе багато негативних тенденцій, пов'язаних з поширенням злочинності. Регіональна профілактика правопорушень у такому разі серед неповнолітніх повинна ґрунтуватися на міцних духовних підвалинах і засадах, включаючи проведення комплексної роботи, особливо зі сторони моральних лідерів держави, регіону, високодуховних особистостей, сила слова яких має суттєву вагу в суспільстві і здатна вплинути на маси. Ось, власне, у такому напрямі повинна засновуватися превентивна робота. Взаємодія всіх органів влади, слідування вищим духовним цінностям є запорукою світлого майбутнього і процвітання молодого покоління у напрямку саморозвитку, високої працездатності, підвищення рівня правової культури, загальної свідомості та освіченості. І такі регіональні та законодавчі програми повинні поширюватись абсолютно на усі прошарки суспільства.

Духовно-моральне виховання як основа протидії регіональній злочинності.

Здавалося б, основними причинами формування у правовій свідомості криміногенних особистостей дієвої загрози застосування кримінального покарання та відмови від вибору злочинного варіанту поведінки є вдосконалення кримінального закону в напрямку виключення з нього різних незначних злочинів, спеціальних норм, а також диференціація відповідальності. Однак найчастіше з деформаціями правової психології пов'язані дефекти моральної свідомості. Моральні проблеми сучасної суспільної психології полягають у тому, що колишні моральні цінності та орієнтири значною мірою відкинуті, а нової міцної подібної системи не створено, внаслідок чого нині існують суттєві проблеми у цій сфері регулювання. Наприклад, у свідомості значної частини повторно засуджених жінок домінують мотиви фізичного виживання, миттєвої вигоди. Багато жінок втратили сенс життя внаслідок ошуканих очікувань, невиправданих надій. Для багатьох з них характерна деморалізація міжособистісних відносин, зростання конфліктності. Деформаціям моральної сфери мають протидіяти освіта, література, культура загалом. Проте комерціалізація мистецтва, науки, культури, які втратили державну підтримку, супроводжується зниженням їхньої якості. Нагромадження негативних емоцій, різних подразників часом досягає позамежної напруги, загрожує кримінальним зривом. Все це доповнюється невпевненістю в

---

¹ Ефремова О. С. О некоторых вопросах предупреждения преступлений на региональном уровне в зарубежных странах. *АВБСП*. 2014. №1 (1). С. 46–47.

завтрашньому дні, переживанням про ненадійність соціального статусу, матеріального становища¹. Безперечно, у детермінації злочинної поведінки жінок особливу роль відіграють дефекти сімейно-побутової психології. Її криміногенність проявляється у деформованих міжособистісних відносинах як між членами сім'ї, так і іншими мікросоціальними групами, у зіткненні інтересів поколінь тощо².

Духовно-культурні цінності українського народу є основою протидії злочинності. Комерціалізація суспільного життя, загрози зовні і духовна війна, руйнування особистісно-цілісного начала, підрив авторитету морально-духовних орієнтирів відобразились на моделі сучасного світу, поведінці та вподобаннях людей. Вони дедалі глибше усвідомлюють, що законодавство – лише окремих інструментарій боротьби зі злочинністю, а насправді розуміння багатьох сутнісних речей, корені зла приховані набагато глибше, і їх треба весь час виявляти.

Кримінологічна політика попередження злочинності в освітній сфері. Проблема злочинності у сфері освіти змушує державу реагувати на неї, створювати механізми протидії, у тому числі формувати відповідну кримінальну політику³. Під кримінальною політикою у сфері попередження злочинності в освітньому середовищі слід розуміти цілеспрямовану діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування, орієнтовану на боротьбу зі злочинністю, що виявляється у сфері освіти, а також на боротьбу з іншими негативними соціальними явищами кримінального та криміногенного характеру в даній галузі суспільних відносин (корупція, екстремізм, scuлшутинг, схилення учнів до суїцидальної поведінки і т.д.). Звідси можна виокремити чотири рівні кримінальної політики у сфері попередження злочинності в освітньому середовищі: 1) кримінальна політика, що реалізується на міжнародному рівні за допомогою міжнародного співробітництва; 2) кримінальна політика, реалізована на загальнодержавному рівні; 3) кримінальна політика, реалізована на регіональному рівні; 4) кримінальна політика, реалізована органами місцевого самоврядування. Варто пам'ятати, що кримінальна політика знаходить своє відображення насамперед у чинних нормативно-правових актах⁴.

Сьогодні існує величезна кількість нормативно-правових актів, які тією чи іншою мірою порушують питання профілактики кримінальних проявів у системі освіти. Водночас, єдина державна ідея про те, якою має бути превенція злочинності у системі освіти, на жаль, відсутня. На

¹ Карпова О. В. Причины и условия рецидивной преступности женщин: особенности региональной характеристики. *Russian Journal of Economics and Law*. 2014. №1 (29). С. 264.

² Релецкая А. Л., Рыбальская В. Я. Криминология: общая часть. Иркутск, 1999. С. 66.

³ Пархоменко Д. А. Дифференциация ответственности лиц, впервые совершивших преступление, как направление уголовно-правовой политики. *Вестник Восточно-Сибирского института МВД России*. 2019. № 4 (91). С. 71.

⁴ Сидорова Е. З. Региональная уголовная политика в сфере предупреждения преступности в образовательной среде (законодательный уровень). *Известия ТулГУ. Экономические и юридические науки*. 2021. №1. С. 121.

регіональному рівні приймаються лише окремі розрізнені підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють означену сферу суспільних відносин. У зв'язку з цим доцільно розвивати даний напрям кримінальної політики, що неодмінно сприятиме створенню ефективного захисного кримінологічного поля для системи освіти загалом¹.

Особливості насильницької злочинності серед неповнолітніх в умовах нинішнього дня. Участь дорослих у підлітковій злочинній групі робить її більш стійкою, сприяє завзятості у досягненні мети тощо². Зазвичай, саме дорослі залучають підлітків до скоєння злочинів, стають для них своєрідними «учителями» і «просвітителями»³. Неповнолітнім після повернення з місць позбавлення волі (закінчивши професійне навчання), в умовах значного спаду виробництва та безробіття досить складно знайти добре оплачувану роботу, тому вони йдуть до дорослих осіб з кримінальним минулим – «вчителів злочинних професій», які стають авторитетами в очах неповнолітніх, оскільки в даний час можуть практично відкрито на злочинно зароблені гроші вести розгульний спосіб життя, в той час як батьки, що відпрацювали все життя, родичі ледве зводять кінці з кінцями. Дедалі частіше ті, хто «пройшов школу кримінальних молодіжних угруповань», використовуються злочинцями як бойовики. Участь неповнолітніх в організованій злочинній діяльності потребує менших витрат, їхня протиправна поведінка найчастіше залишається латентною. В силу вікових особливостей та нестачі життєвого досвіду підлітки та юнаки не остаточно самостійні у судженнях, оцінках, легше піддаються навіюванням і схильні до ризику. Крім того, закон і суспільство більш гуманні стосовно них, що дозволяє розраховувати на поблажливість у разі притягнення до відповідальності»⁴.

Таким чином, необхідність детального дослідження феномену насильницької злочинності неповнолітніх зумовлена складністю з'ясування істинного мотиву вчинених насильницьких дій, оскільки ранній початок вчинення насильницьких злочинних посягань тісно згуртовує молодих правопорушників з кримінальним середовищем, що впливає на поведінку, формує систему цінностей особистості та зумовлює її подальший життєвий шлях. Отож, можна стверджувати, що злочинне насильство дорослих осіб відтворює себе у підростаючому поколінні, закладаючи у ньому свої риси, а держава та суспільство допомагають всездозволеністю та байдужістю⁵.

¹ Босхолов С. С., Сидорова Е. З. Понятие системы обеспечения криминологической безопасности образования. *Вестник Восточно-Сибирского института Министерства внутренних дел России*. 2020. № 3 (94). С. 68.

² Косевич Н. Р. Профилактика преступности несовершеннолетних в малых и средних городах. М., 2003. С. 129.

³ Возрастная и педагогическая психология / под ред. А. В. Петровского. М., 1979. С. 117; Иванов М. А. Родители, подросток, закон. М., 1989. С. 121.

⁴ Пляшечник Н. П. Криминал несовершеннолетних – питательная среда для организованной преступности. *Вестник МВД России*. 2001. № 5-6. С. 67.

⁵ Чапурко Т. М., Стабровская Е. А. К вопросу о региональных особенностях насильственной преступности несовершеннолетних в Южном и Сибирском федеральных округах России. *Научный журнал КубГАУ*. 2006. № 24. С. 16–17.

Сучасні засоби комунікації, інтернет-середовище сприяють замкнутості сучасного суспільства чи, навпаки, розкнутості молоді, що проявляється у вседозволеності. Ніколи не знаєш, що в свідомості сучасної молоді людини закладено, адже проконтролювати, яку інформацію вони читають, чим цікавляться, не завжди вдається. Держава належним чином не стоїть на сторожі особистої та інформаційної безпеки молоді так, як це відбувається у високорозвинених країнах. В умовах нинішнього дня підлітки характеризуються особливою жорстокістю вчинення злочинів, і ніколи до кінця не відомі причини такої агресії. Тому необхідно детально вивчати особливості морально-психологічного стану засуджених, адже вчинення злочинів нинішньою молоддю є «феноменальною»; виявити усі фактори та збудники ситуації, з метою попередження вчинення подібних правопорушень і злочинів у майбутньому.

Причини і фактори злочинної поведінки неповнолітніх. Протидія і профілактика злочинності неповнолітніх свідчать про недостатню ефективність правоохоронних органів і велику складність різноманітних видів впливу на молодь, що пояснюється такими об'єктивними чинниками, як:

- наявність об'єктивних соціально-економічних умов для відтворення злочинності (матеріальна нерівність, соціальна самотність, проблеми із зайнятістю, із змістовним дозвіллям, вплив девіантних, злочинних груп старших та однолітків тощо)¹;

- дія соціокультурних та психологічних факторів (вплив, наприклад, алкоголю на культуру спілкування, поширеність серед молоді «пивної культури», прагнення до наслідування та копіювання поведінки старших, що особливо сильно проявляється серед підлітків, вплив ЗМІ, Інтернет-середовища, тюремної субкультури, наявність існуючих традицій). На цьому фоні відсутність дієвих засобів впливу на молодь підмінюється девіантністю, а корисні форми поведінки й відносин відходять на задній план. Слід відзначити і відносно толерантне, а нерідко й байдуже, ставлення суспільної свідомості до девіантів та девіації²;

- висока адаптивність девіацій, деструктивної спрямованості до існуючих правових і соціальних бар'єрів, що створюються. Звідси – масові форми девіацій, стійкий характер їхнього відтворення та недостатньо висока ефективність заходів превенції, покарання, лікування, реабілітації³;

- тісний взаємозв'язок та взаємозумовленість злочинності з іншими формами деструктивної девіації⁴.

¹ Гишинский Я. И. Преступность: что это? Кто виноват? Что делать? *Вестник Казанского юридического института МВД России*. 2019. № 1 (35).

² Познышев С. В. Криминальная психология: Преступные типы. О психологическом исследовании личности как субъекта поведения вообще и об изучении личности преступника в частности. М.: ИНФРА-М., 2010.

³ Цена преступности (методология ее определения): моногр. / под ред. Н.А. Лопашенко. М.: Юрист-информ, 2014.

⁴ Сорокин П. А. Преступление и кара, подвиг и награда. Социологический этюд об основных формах общественного поведения и морали (1914). СПб.: Изд-во РХГИ, 1999.

Сучасна молодь пропагує зовсім інші цінності. Діти 90-х, не говорячи вже про покоління радянського періоду, виховувались в іншій субкультурі, що особливо помітно сьогодні. Нинішні педагоги шкіл відзначають провал у культурі поведінки сучасної молоді, що відображається на майбутніх поведінкових процесах у напрямку протиправності та злочинної поведінки. А виховання і навчання, як відомо, розпочинається з дитячих садочків, сім'ї, школи, церкви, і якщо в комплексі не вироблені цілісні ідеологічні важелі впливу – відбувається колапс, який сьогодні спостерігається. У зв'язку з бурхливим розвитком інформаційних технологій формуються діти-індіго з надзвичайними розумовими здібностями, характерними особливостями, що потребує особливих підходів до вивчення і формування їхньої свідомості, світоглядного та психоемоційного стану, а головне – відшукування засобів врегулювання відповідної поведінки. Знайти авторитетні цінності і пріоритети для такої молоді, направити її поведінку у правильне русло є не легким, але важливим завданням.

Вулична злочинність, її особливості та місце у виробленні кримінологічної політики регіональної злочинності. Кримінологічне поняття «вулиця» має особливе значення для визначення вуличної злочинності як специфічної підсистеми загальної злочинності, для вироблення заходів її профілактики. Сьогодні поняття вулиці як особливої сфери життєдіяльності та спілкування людей, функціонування суспільства розроблено загалом недостатньо¹. Так, з тлумачних словників дізнаємося, що вулиця – це «...територія у межах населеного пункту, призначена головним чином для руху транспорту і пішоходів і розташована між рядами забудови... включає проїжджу частину, тротуари, зелені насадження та елементи благоустрою (ліхтарі, огорожі...)»²; «...місце просто неба. Середовище, позбавлене культурного впливу сім'ї, суспільства»³. Останнє визначення пов'язане із соціальним змістом поняття, але воно видається спірним, оскільки вплив суспільства об'єктивно присутній у різних формах вулиць міст (забудова, технічні елементи, соціальний контроль тощо)⁴.

У працях соціологів наразі немає загально визнаного тлумачення феномена вулиці. Так, З. А. Янкова включає вулицю у структуру побуту, пояснюючи, що це – «...територіальна спільність людей, які постійно зустрічаються у транспорті, у громадських місцях...», «...сусідство по житловому комплексу...»⁵. М. А. Кривошеїна відносить вулицю до сфери відпочинку⁶. Педагогічна наука пов'язує з поняттям вулиці вплив групи або окремих осіб на певні контингенти людей, оцінюючи в більшості випадків цей

¹ Заремба Е. С. Понятие и анализ статистических показателей уличной преступности (криминологическая характеристика на примере юга Тюменской области). *Юридическая наука и правоохранительная практика*. 2010. № 3 (13). С. 73.

² Большая советская энциклопедия. Изд. 2-е. Т. 44. М., 1957. С. 189.

³ Словарь русского языка. АПН. М., 1984. Т. 4. С. 486.

⁴ Заремба Е. С. Понятие и анализ статистических показателей уличной преступности (криминологическая характеристика на примере юга Тюменской области). *Юридическая наука и правоохранительная практика*. 2010. № 3 (13). С. 73.

⁵ Янкова З. А. Формирование личности в быту. *Социальные исследования*. М., 1992. Вып. 9. С. 17–38.

⁶ Кривошеина М. А. О структуре быта. *Вопросы философии и психологии*. Вып. 5. М., 1995. С. 26–38.

вплив як негативний у силу конформізму¹. При всьому різноманітті та недостатній теоретичній розробленості існує найбільш повне тлумачення та визначення дефініції вуличного простору, сформульоване С. М. Золотухіним. Він пропонує розуміти під вуличною злочинністю відкриту та вільну для доступу населення частину території міста чи іншого населеного пункту поза межами житлових масивів та інших нежитлових приміщень організацій, підприємств, установ, що забезпечують життєдіяльність та взаємини людей в умовах анонімності їх поведінки та нерівномірності соціального контролю за ними. До основних відмінних рис сфери вуличного простору міста вчений відносить такі фактори:

- значна частина території даної сфери у межах міського простору;
- висока щільність населення, що породжує завантаженість транспорту, торгових, видовищних та інших установ, та пов'язані з цим потенційні можливості негативних проявів та контактів;
- підвищена частота міжгрупових, міжособистісних контактів за великої анонімності спілкування для людей;
- підвищені психологічні навантаження, що викликають значну кількість стресових ситуацій, що ведуть до збільшення можливості виникнення конфліктів, пов'язаних із насильством;
- неправові форми взаємовідносин, пов'язані зі звичками, традиціями, звичаями, що панують у цій сфері;
- знижений (в окремих випадках повністю відсутній) рівень соціального контролю за поведінкою людей в умовах вуличного середовища;
- насильницька поведінка;
- доступність для скоєння кримінального насильства;
- певні види віктимологічних факторів, властивих насильницьким посяганням з корисливою метою, із хуліганських спонукань;
- насиченість суб'єктами, що належать до зовнішнього середовища («маятникова» міграція приїжджих, заробітчан, іноземців) та до маргінального середовища (безхатьки, повії, наркомани, алкоголіки і т.д.), що продукує вуличну злочинність з їхнього боку, а також кримінальне насильство, вчинене щодо даної категорії осіб;
- наявність великої внутрішньоміської міграції, наслідком якої є «взаємообмін» насильницькими злочинами між різними районами міста;
- розвинена система транспортних зв'язків, що дає можливість злочинцям швидко втікати з місця події та переховуватися;
- латентність насильницьких зазіхань і, як наслідок, можливість залишатися безкарним за скоєне діяння.

Для того, щоб сформулювати придатне для кримінологічних цілей поняття вулиці, необхідно виокремити найбільш значущі структурні елементи життєдіяльності у цій сфері, а саме:

¹ Заремба Е. С. Понятие и анализ статистических показателей уличной преступности (криминологическая характеристика на примере юга Тюменской области). *Юридическая наука и правоохранительная практика*. 2010. № 3 (13). С. 73.

- ця сфера займає найбільш значну (іноді територіально розрізнену) частину міського простору;

- вона характеризується переважною анонімністю міжособистісного спілкування, поведінки загалом;

- має нерівномірний, в основному знижений рівень соціального контролю;

- у ній відчувається нестача деяких видів офіційного контролю у певних найбільш криміногенних районах (зокрема, з боку правоохоронних органів);

- у ній присутні (реалізуються) переважно неправові форми взаємовідносин (традиції, звички тощо);

- відзначається прояв типових негативних форм поведінки на окремих ділянках території та у визначений час;

- виявляються певні види віктимологічних факторів, окремих категорій людей. Специфіка вулиці з кримінологічної точки зору полягає ще й у тому, що тут скоюються злочини, рідкісні чи такі, що практично не зустрічаються в інших сферах життєдіяльності. До них належать: порушення правил дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів, незаконне вирубування дерев та чагарників, викрадення автотранспорту, забруднення водойм, повітря тощо. З іншого боку, у цій сфері практично не скоюються такі злочини, як порушення авторських прав, випуск недоброякісної продукції, притягнення невинних осіб до кримінальної відповідальності тощо¹.

Можна погодитися з тими авторами, які дефініціюють вулицю через територіальний аспект – як «відкритий для доступу інфраструктурний простір, що знаходиться поза житловими або нежитловими приміщеннями, обгородженими територіями, та приміщеннями, де людина вступає в різні міжособистісні контакти»².

Не вирішено остаточно з кримінологічної позиції питання, чому в одних і тих же просторових межах окремі особи вчиняють правопорушення, хоча основна маса людей дотримується законотворчої поведінки. У розрізі цієї проблеми можна виокремити основні соціально значущі риси, що детермінують специфіку проблем у сфері вулиці, зокрема вуличну злочинність. Тут людський фактор майже повністю розчиняється чи не враховується при містобудуванні, що іноді є прямою причиною вуличних правопорушень або сприятливою їй обставиною. Говорячи про вуличну злочинність, необхідно констатувати, що вона територіально обмежується сферою вулиці, функціональної зони міста. Важливим фактором для визначення сфери вулиці є місце входження людини до різноманітних міжособистісних контактів. Виникнення негативних явищ, що викликають

¹ Золотухин С. Н. Уличная насильственная преступность и ее предупреждение: по материалам Уральского региона: дис. ... канд. юрид. наук. Челябинск, 2004; Заремба Е. С. Понятие и анализ статистических показателей уличной преступности (криминологическая характеристика на примере юга Тюменской области). *Юридическая наука и правоохранительная практика*. 2010. № 3 (13). С. 74–75.

² Гришин А. Н. Уличная преступность и ее профилактика службой милиции общественной безопасности в условиях крупного города : дис. ... канд. юрид. наук. СПб. : С.-Петербург. ун-т МВД России, 1998. С. 19–21.

злочинну поведінку, багато в чому залежить саме від сфери спілкування людей¹.

Як прикладну класифікацію сфер життєдіяльності кримінологами виокремлюються: сфера виробництва та обслуговування, сфера побуту, сфера спілкування людей поза їхнім місцем проживання та праці². Саме в тому, що вулиця відрізняється від інших сфер своєю просторовою ознакою, вона гідна самостійного місця у системі сфер людського спілкування. Загалом стан вуличної злочинності залежить від наслідків рішень, пов'язаних з містобудуванням, адміністративно-територіальним поділом районів, їх соціально-економічним розвитком, що дозволяють неформально оцінювати їх роль в організації та здійсненні попередження злочинів на вулицях. Сфера вуличного простору як специфічна ланка просторового розподілу злочинності має тісні зв'язки із поняттям географії злочинності³.

Географія злочинності – це наука, що займається проблемами просторово-часового розподілу девіантності, делінквентності та злочинності у державі, у великому місті, міському районі⁴. У зв'язку з цим вона дозволяє вивчити конкретні місця скоєння вуличних злочинів, проблеми відсутності почуття безпеки у населення на вулицях, ризик стати жертвою вуличного злочину. Географія дозволяє з'ясувати також вплив соціальної структури того чи іншого району на рівень та характер вуличної злочинності, встановити межі та напрямки переміщень злочинців від місця проживання до місця злочину та назад, вивчити регіональні відмінності в реакціях на вуличну злочинність. Так, більшість сучасних мегаполісів виникло у геопатогенних зонах. Вплив цих зон призводить на рівні підсвідомості до трансформації у психіці людей, що знижує їхню здатність адекватно реагувати як на зовнішні дії, так і на дії оточуючих. При збігу з деякими суб'єктивними факторами така напруга виявляється «спусковим механізмом» соціальних конфліктів як на суспільному, так і на особистісному рівні. Крім того, міста не є закритими, замкнутими структурами. Значну частину населення, крім постійних жителів, складають приїжджі: гості, туристи, транзитні пасажери, мігранти та інші. Цілі і завдання у різних категорій осіб також різняться. Приїжджі з інших регіонів не відразу звикають до конкретних міських умов, мають деякі труднощі. Для людей похилого віку цей процес затягується в часі. Процеси адаптації у мігрантів уповільнені порівняно з корінними мешканцями. Менш адаптовані особи частіше стають злочинцями чи жертвами злочинів. У кримінологічному аспекті важливо визначити межі вулиці як соціальної сфери, де найбільш типові та відносно стійкі соціально-психологічні

¹ Заремба Е. С. Понятие и анализ статистических показателей уличной преступности (криминологическая характеристика на примере юга Тюменской области). *Юридическая наука и правоохранительная практика*. 2010. № 3 (13). С. 75.

² Лозбяков В. П. Криминология и административная юрисдикция милиции. М.: ИНФРА-М, 2006. С. 13.

³ Заремба Е. С. Понятие и анализ статистических показателей уличной преступности (криминологическая характеристика на примере юга Тюменской области). *Юридическая наука и правоохранительная практика*. 2010. № 3 (13). С. 75.

⁴ Шнайдер Г. Й. Криминология: пер. с нем. / под общ. ред. Л. О. Иванова. М., 2004. С. 201.

варіанти взаємин людей. Одним з основних кримінологічно значимих елементів соціологічного чинника сфери міської вулиці слід вважати переважну анонімність спілкування, поведінки людей тощо¹.

Причини конкретних вуличних злочинів мало чим відрізняються від причин будь-яких людських вчинків. Ті та інші обумовлені різним поєднанням внутрішніх та зовнішніх факторів. Однак в одних ситуаціях переважає причинний вплив поглядів, переконань, орієнтирів, ціннісних уявлень та установок особистості, в інших – життєвих зовнішніх обставин, конкретних ситуацій, по-третє – біопсихічних характеристик людини, включаючи спадкові. Інтегративними проявами їх взаємодії є такі характеристики особистості, як соціальні ролі та статуси особистості, спосіб життя особистості, стан аномії, конфлікт культур, маргінальність, конформізм, співвідношення контактності та самотності, характер людини, погляди, переконання, установки та ін.²

Ще А. С. Макаренко зазначав, що «в самому людському бажанні немає жадібності. Якщо людина прийшла з димного міста в сосновий ліс і дихає в ньому щасливо на повні груди, ніхто ніколи не буде звинувачувати її в тому, що вона занадто жадібно споживає кисень. Жадібність починається там, де потреба однієї людини стикається з потребою іншого, де радість чи задоволення потрібно відібрати у сусіда силою, хитрістю чи крадіжкою»³.

Вельми цікавими є розмірковування Е. С. Заремби про вуличну злочинність. Зокрема, автор зауважує, що відсутність достатніх соціальних можливостей для нормального задоволення своїх потреб веде до того, що певна частина населення вибирає для себе антигромадські, а часом і соціально-небезпечні способи проведення часу на вулиці. Злочинність на вулицях – негативне, антигромадське соціально-правове явище, що приносить суттєву шкоду суспільству та конкретним громадянам. Сфера вулиці здатна до відтворення окремих видів злочинності та конкретних злочинів. Все це говорить про громадську небезпеку вуличної злочинності.

Отож вулична злочинність – це сукупність злочинів, скоєних на вільній для доступу в будь-який час року та доби території (поза територією приватних володінь), пов'язаних з порушенням громадського порядку та суспільної безпеки на вулицях населеного пункту, яка потребує постійного контролю та застосування державних антикриміногенних заходів загальносоціального та спеціального впливу.

Вулична злочинність не є остаточно сформованим явищем, вона трансформується слідом за соціально-економічними та суспільно-політичними змінами у суспільстві та державі. Як бачимо, криміногенна ситуація, що складається сьогодні, наполегливо диктує необхідність

¹ Заремба Е. С. Понятие и анализ статистических показателей уличной преступности (криминологическая характеристика на примере юга Тюменской области). *Юридическая наука и правоохранительная практика*. 2010. № 3 (13). С. 75–76.

² Там само, с. 77–78.

³ Макаренко А. С. Соч. Т. 4. М., 1957. С. 334.

продовжити глибокі та всебічні дослідження проблем запобігання та боротьби з вуличною злочинністю¹.

Справді, конформістська поведінка, основним принципом якої є «роби так, як роблять інші», найбільше притаманна неповнолітнім, вуличній злочинності. Також велике значення має оточення та середовище, в якому людина живе, спілкується, адже зі священного писання знаємо, що з «вибраним будеш вибраний і з розбещеним будеш розбещений» (Пс. 17:26).

Отже, район проживання у містах обирається, як правило, залежно від соціального стану громадян. На жаль, бідність була і залишається ознакою криміногенності того чи іншого адміністративно-територіального поділу, що відображається на загальному стані злочинності. Це наочно ілюструє теорія розбитих вікон, яка полягає в наступному: коли усі смітять, то і мені це дозволено, що згодом виливається у загальну апатію, байдужість, призводить до хаосу, безладдя і, як наслідок, підвищення рівня злочинності. Виникає необхідність мобілізувати усі зусилля задля подолання вказаних тенденцій.

Культурно-ментальне середовище міста та його роль у боротьбі зі злочинністю. У дослідженнях регіональної спрямованості особлива увага приділяється питанням кримінологічного аналізу міської злочинності, її стану, структури та динаміки, оскільки у великих містах, порівняно із сільською місцевістю, сконцентровані найбільш гострі та специфічні соціальні, економічні, психологічні, а отже, кримінологічні проблеми². Як зазначають Ф. Г. Вахидов та Т. В. Агаєв, в умовах глобалізації міста як носії ряду характерних рис вирізняються такими особливостями: у містах на відносно невеликій території зосереджена велика кількість людей, отже, у містах щільність населення вища, ніж у сільській місцевості; архітектурно-планувальні особливості, обумовлені специфічним міським середовищем, виражаються у відносній комплексності будівель та своєрідному образі міста; соціальні особливості міст обумовлені соціальною структурою населення та міським способом життя; юридичні особливості полягають у тому, що міста, зазвичай, є адміністративно-політичними центрами прилеглих територій³.

В. І. Гладких підкреслює, що великі міста, як правило, виконують роль суспільного, політичного, економічного, наукового, культурного та транспортного центру, залучають до себе численних людей, які живуть в інших регіонах країни та за її межами. За його словами, різноманітність форм та видів зайнятості і дозвілля, широкі можливості щодо зміни

¹ Заремба Е. С. Понятие и анализ статистических показателей уличной преступности (криминологическая характеристика на примере юга Тюменской области). *Юридическая наука и правоохранительная практика*. 2010. № 3 (13). С. 78.

² Алиев Н. Т. Некоторые криминологические аспекты городской преступности в Азербайджанской республике. *Труды Академии управления МВД России*. 2016. № 3 (39). С. 72.

³ Вахидов Ф. Г., Агаев Т. В. Социология. Баку, 2008.

стереотипів зумовлюють постійний приплив у ці населені пункти численних туристів, відряджених та інших людей¹.

Досить об'ємно особливості міського середовища розкрив Н. Т. Алієв, який відзначив, що міграційні потоки із сільських місцевостей до міста призводять до зміни життєвого устрою, системи звичаїв, звичок. Цей процес відрізняється, поряд із психологічними аспектами, також суто матеріальними та морально-побутовими особливостями, адаптацією мігрантів із сільської місцевості до умов міського життя. Крім того, мігранти тривалий час займають другорядне місце у структурі та організації міста, що є також фактором, який негативно впливає на його морально-психологічний стан. Слід зазначити постійну маятникову або трудову міграцію людей, які проживають за межами міста (у приміській зоні). Великі міста залучають до своєї господарської та культурної сфери людей з довколишніх районів, селищ та сіл. Звичайно, цей факт теж позначається на кримінологічній обстановці у містах. Вплив на криміногенну ситуацію таких факторів, як зростання частки міського населення, зміна соціально-демографічної структури населення відбувається не миттєво. У той же час загальновідомо, що великий притік мігрантів у міста, за відсутності необхідних соціально-економічних, культурних та побутових умов, за короткий час може сприяти стрімкому зростанню злочинності. У великих містах рівень злочинів майнового характеру, злочинів, скоєних на побутовому ґрунті, насильницького характеру, хуліганства, групових злочинів зазвичай виявляється вищим, ніж у невеликих містах².

Б. Західов, торкаючись питання розподілу злочинності в окремих регіонах, зазначає, що у великих містах, «де переважають торгівля, безробіття, алкоголізм та наркоманія – спостерігається зростання організованої злочинності та групових злочинів, торгівлі людьми, проституції, умисних вбивств людей»³, а також збільшення кількості злочинів, скоєних неповнолітніми, зростання дорожньо-транспортних пригод, комп'ютерної злочинності та хуліганства⁴. А. Б. Васильєв зауважує, що значна частина злочинів, скоєних з особливою жорстокістю, а також злочинів, жертвами яких стають неповнолітні та жінки, відбуваються у великих містах. Тут також висока питома вага тяжких та особливо тяжких насильницьких злочинів, скоєних на ґрунті сімейних та побутових конфліктів, у сфері дозвілля, у стані наркотичного та алкогольного сп'яніння. Специфіка скоєння тяжких насильницьких злочинів у містах багато в чому визначається соціальною анонімністю міського населення, ослабленням соціального контролю, зникненням індивідуальності у

¹ Гладких В. И. Проблемы предупреждения органами внутренних дел преступности в сверхкрупном городе: дис. ... д-ра юрид. наук. М., 1997.

² Алиев Н. Т. Некоторые криминологические аспекты городской преступности в Азербайджанской республике. *Труды Академии управления МВД России*. 2016. № 3 (39). С. 73.

³ Західов Б. Специфические особенности региональной преступности: матер. межд. науч.-практ. конф. Баку, 2014.

⁴ Алиев Н. Т. Некоторые криминологические аспекты городской преступности в Азербайджанской республике. *Труды Академии управления МВД России*. 2016. № 3 (39). С. 73.

взаєминах між людьми, досить високою питомою вагою приїжджих, високим рівнем внутрішньої та зовнішньої міграції та іншими особливостями міського мікросередовища¹.

У той же час при дослідженні причин криміногенної обстановки, що склалася в містах, де існують суттєві відмінності між коефіцієнтами злочинності, не достатньо виходити лише з чисельності населення. Слід виявити соціальні, демографічні, економічні та інші особливості міст, що мають криміногенне значення. Зокрема, необхідно брати до уваги такі фактори, як рівень розвитку промислової інфраструктури, компактність території міста, транспортна мережа, соціальна та демографічна структура населення, питома вага безробітних, мігрантів та ін. Складність та багатоаспектність комплексного дослідження, прогнозування та попередження злочинності у великих містах свідчить про необхідність вирішення проблем, що пов'язані з містом, на концептуальному рівні. Так, міська злочинність повинна стати об'єктом комплексних досліджень регіонального спрямування. Є необхідність у розробленні науково-обґрунтованих концепцій боротьби зі злочинністю на рівні адміністративно-територіальних одиниць, задля вироблення планів комплексних заходів, спрямованих на профілактику міської злочинності².

Особливо висока ймовірність скоєння злочинів спостерігається: у місцях великого скупчення торгових об'єктів, банків, транспортних засобів (переважно центральна частина міста); де життєво важливі об'єкти розташовані не в центрі міста, а приміській зоні, що дозволяє планомірно розподіляти сили та засоби, не допускаючи надмірної напруженості криміногенної ситуації в одному місці; у тих частинах міста, де розташовано безліч центрів відпочинку та розваг; на вулицях та у кварталах міста, де живуть найбільш заможні верстви населення, і т. д. Водночас, при кримінологічному аналізі міської злочинності слід: визначити цілі, завдання, особливості та основні напрямки такого аналізу; розробити науково-теоретичні засади порівняльного аналізу основних кількісно-якісних характеристик та параметрів міської злочинності; на основі вивчення соціально-економічних, демографічних та інших характеристик міст, а також стану злочинності в окремих містах, необхідно визначити їх кримінологічну типологію та класифікацію; розробити методiku оцінки рівня латентності загальної злочинності, а також окремих її видів; визначити комплекс причин та умов, що впливають на появу відмінностей у стані, структурі та динаміці злочинності в окремих містах; визначити цілі, завдання, принципи, форми, методи та основні напрями запобігання міській злочинності в сучасних умовах глобалізації³.

¹ Гладких В. И. Проблемы предупреждения органами внутренних дел преступности в сверхкрупном городе : дис. ... д-ра юрид. наук. М., 1997.

² Алиев Н. Т. Некоторые криминологические аспекты городской преступности в Азербайджанской республике. *Труды Академии управления МВД России*. 2016. № 3 (39). С. 75.

³ Там само.

В умовах світових глобалізаційних процесів більшість сільських жителів прагнуть потрапити у міста на постійне місце проживання. Це накладає відбиток на формуванні особливостей міста, його культури, ментальності, звичаїв, традицій. Водночас, привабливість того чи іншого регіону заманює туристів, студентство, заробітчан, які у скорому часі усіма силами намагаються залишитися на постійне місце проживання у тому чи іншому місті. Духовно-моральний клімат також неабияк важливий, адже формується відповідний невидимий простір попри зовнішнє благополуччя, який має свої особливості та відображається на зовнішньому, видимому прояві поведінки особистості, злочинності загалом. Сьогодні така наука, як регіоналістика, є малодослідженою, не вивчається на належному рівні, а насправді її знання і прогресивний розвиток мають колосальне значення у межах того чи іншого регіону, особливо для приїжджих управлінців, які покликані викорінювати злочинність не в рідному місті. Зрештою, посилене вивчення регіональної злочинності, її факторів і продукування негативних явищ є необхідним для загальної обізнаності. Ментальність, культура, звичаї і традиції міст України потребують детального вивчення також з метою вироблення тактики і стратегії прийняття рішень, розуміння особливостей спілкування, виявлення підводних каменів спотикання і, як результат, – ефективності підбору інструментарію для викорінення та боротьби з негативними явищами і тенденціями, злочинністю як духовно-культурним феноменом, адже зовнішні просторові особливості соціального середовища так чи інакше відображаються на рівні злочинності загалом, є лише видимим віддзеркаленням суспільного благополуччя. Тому настільки важливо заглибитись у внутрішні духовно-сутнісні процеси і особливості регіону, його вірування, релігійність тощо.

Особливості безпекового середовища Івано-Франківської області. Упродовж 2020 року до органів поліції Івано-Франківщини надійшло 154 тис. 595 заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, що на 17 тис. 734 більше, порівняно з попереднім роком. Однак збільшення кількості звернень громадян не призвело до збільшення кількості злочинів. Це свідчить як про зростання довіри населення до поліції, так і про реагування правоохоронців на будь-які, навіть найменші порушення закону та публічного порядку, а також є результатом тісної співпраці органів поліції, місцевої влади та громадськості.

Прикарпаття залишається одним із найбезпечніших регіонів нашої держави, оскільки на 10 тис. населення за минулий рік зареєстровано 55 злочинів, що значно менше, ніж загалом в Україні (94 злочини), а тяжких та особливо тяжких злочинів – майже удвічі менше (18 проти 32). Упродовж першого кварталу 2021 року в інформаційній підсистемі «Єдиний облік» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» зареєстровано 34 тис. 430 заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, що на 542 заяви або 1,6 % більше, ніж за аналогічний період у 2020 році (33 тис. 888). Безсумнівно, в тому, що Івано-Франківщина вважається одним із найбільш безпечних

регіонів, а в населених пунктах краю панує громадський спокій, є заслуга не тільки правоохоронних органів, а передусім громади, мешканців області, які вирізняються особливою культурою поведінки. Так, слід відзначити, що у транспорті чи інших громадських місцях рідко зустрінемо виявлення стосунків, люди воліють краще промовчати, аніж вступати у суперечку. З іншого боку, слід пам'ятати про історичні корені регіону. Галичина завжди була «ласим шматком» для сусідніх держав, тут свого часу панували поляки, австрійці, пережито російське поневолення, тому постійний гніт з різних сторін сприяв патріотичній налаштованості її жителів. Прикарпатці першими у найскрутніші часи виступають за оборону держави, тому що знають ціну свободи. Значна робота здійснюється місцевою владою, правоохоронними структурами, Церквою задля поліпшення безпекової ситуації в регіоні. Багато залежить, безумовно, від ментальності населення та відсутності індустріальних центрів. Активними темпами розвивається село, хоча багато молодих сімей переселяється у міста. На Прикарпатті культивуються сімейні цінності, підтримуються релігійні традиції, молодь виховується в повазі до старших, культури та історії народу. Тут фіксується менший відсоток розлучень, бо подружжя намагаються до останнього зберегти шлюб як «свята святих», можливо, завдяки високій релігійності, яка часто відповідає зовнішній формі. Діє принцип «що люди скажуть», тобто осуд має місце та відіграє важливу роль у збереженні шлюбу. Регіон став особливо привабливим завдяки туристичному комплексу «Буковель» та активному житловому будівництву. Забудовники мають можливість розвивати свій бізнес у нормальних умовах конкуренції, адже поширеною є ситуація, коли в тих чи інших містах монополісти не допускають нових гравців на ринок нерухомості, щоб зводити більш комфортне європейське житло за доступними цінами. Загалом Франківщина стала добрим пристанищем для багатьох біженців зі східних областей. Вони себе досить комфортно почувають та відзначають високий ступінь безпеки регіону. Прикарпаття, за оцінками експертів, характеризується високими показниками якості антикримінальної діяльності.

Позитивних результатів правоохоронним органам вдалося досягти завдяки вдало вибудованій взаємодії з регіональними органами виконавчої влади, а також в силу особливостей географічного розташування регіону, його соціально-економічних показників, міграційної ситуації, завдяки проведенню масових заходів спортивного та суспільно-політичного характеру. Місцева влада всіляко популяризує велоспорт, тому пріоритетними стали побудова велодоріжок, облагородження нових паркових зон та відпочинкових комплексів.

Незважаючи на наявність зазначених позитивних тенденцій антикримінальної діяльності, складно уникнути проблем, що перешкоджають поступальному розвитку регіональної культури протидії злочинності. Зокрема, варто виокремити непоодинокі факти вирубування лісів, незаконного видобування корисних копалин, про що активно інформує громадськість у соціальних мережах, в місцевих інтернет-

виданнях. Поліція, прокуратура, інші правоохоронні органи намагаються оперативно реагувати на такі повідомлення. Окремі будівлі перебувають у вкрай занедбаному стані, є вірогідність обвалу фрагментів будинків у містах. З метою усунення цих та інших недоліків пропонується широкомасштабна популяризація та впровадження таз званої «теорії розбитих вікон» у повсякденну дійсність. Доречним було б встановлення бігбордів, спрямованих на пропаганду безпеки громадян, активне поширення соціальної реклами, облагородження територій з ініціативи місцевих підприємців, мешканців мікрорайонів, реконструкція фасадів будинків тощо. В Івано-Франківську активно діє громадське формування – муніципальна варта, яка стежить за спокоєм, порядком та безпекою громадян. Відрадно, що, за різними фаховими оцінками, обласний центр Прикарпаття вважається одним із найбільш комфортних для проживання містом в Україні, в тому числі – в плані безпеки. В цьому є заслуга спільної роботи поліцейських, місцевої влади, громадськості.

З огляду на вищевикладене, пропонується створення спільної моніторингової групи з чиновників, поліцейських, громадських активістів, представників ЗМІ, громадських формувань, з метою вирішення нагальних проблем населених пунктів краю щодо покращення їх інфраструктури, викорінення грального бізнесу, «наливайок», подолання інших негативних тенденцій.

Важливим критерієм діяльності органів державної влади та правоохоронних структур є завоювання довіри людей, яка досягається, у тому числі, шляхом забезпечення прав і свобод громадян, підтримання правопорядку в державі. У цьому напрямку потрібно працювати над удосконаленням чинної системи законодавства, посиленням взаємодії державних інститутів влади, правоохоронних органів, громадських організацій. Важливе значення має розробка та реалізація програм профілактики і протидії злочинності, створення безпечних умов для життя людей як на державному, так і регіональному рівнях, належне їх фінансування, а також покращення матеріально-технічного забезпечення правоохоронних органів. У цьому контексті можна навести позитивний приклад співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування, поліції та громадських інституцій при підготовці та ухваленні регіональної програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху на 2018-2020 роки, яку затвердили депутати Івано-Франківської обласної ради. Нею було передбачено низку заходів із впровадження організаційних та інженерно-технічних рішень, спрямованих на забезпечення збереження життя та майна учасників дорожнього руху, поліпшення умов руху, удосконалення управління безпекою дорожнього руху, підвищення рівня безпечності доріг та дорожньої інфраструктури, покращення інформаційно-просвітницької діяльності та інші. Підбиваючи підсумки реалізації цієї програми, можна відзначити, що вона спрацювала, вдалося зробити багато корисного в цьому напрямку, в тому числі за участі прикарпатської поліції.

Не меншу ефективність у питаннях профілактики правопорушень та протидії злочинності мало б проведення якісних кримінологічних досліджень. Слід розробити високоефективну регіональну кримінологічну програму попередження злочинності та сприяти повсюдному її впровадженню на практиці. Поставлена мета повинна бути досягнута в рамках вже існуючих механізмів правоохоронної діяльності, необхідного фінансового забезпечення та потенціалу громадянського суспільства¹. ГУНП в Івано-Франківській області впродовж останніх років проведена значна науково-дослідницька робота у сфері протидії злочинності. Авторським колективом управління в 2020 році підготовлена та опублікована фахова стаття «Державна кадрова політика України та її вплив на формування кадрової політики поліцейського відомства крізь призму освітніх процесів», де висвітлені концептуальні аспекти реформування поліцейських підрозділів. У науковій праці наголошується, що одним із пріоритетних напрямів розвитку кадрової політики поліцейського відомства є створення при ГУНП в областях інноваційних науково-дослідних центрів (лабораторій) поліцейської діяльності, покликаних розвивати науку безпосередньо у практичних підрозділах. Їхнім завданням має стати моніторинг сучасного стану законодавства в Україні та світі, наукове обґрунтування та вироблення рекомендацій з удосконалення кадрової політики територіальних підрозділів, з метою забезпечення ефективного поліцейського функціонування. Таким чином, у навчальних закладах розвивати поліцейську науку повинні кафедри, а в практичних підрозділах – науково-дослідні центри (лабораторії). При цьому не менш важливим є місце дислокації підрозділу, щоб безпосередньо усвідомлювати сутність завдань, які постають перед відомством, та відшуковувати шляхи їхнього вирішення. Вважаємо, що така кадрова політика МВС та принципова позиція практичних підрозділів можуть відіграти значну роль у протидії злочинності².

Крім цього, проведена значна робота у напрямку взаємодії поліції з громадськістю та засобами масової інформації. Опубліковано понад 20 інтерв'ю на різну тематику, з підкріпленням висловленого науковими напрацюваннями, рекомендаціями та статистичними даними. Зокрема, інтерв'ю, присвячене популяризації «теорії розбитих вікон»³, відзначається

¹ Голубош В. В., Кіцелюк В. М., Бондюк А. Ф., Крицак І. В., Кримінологічні фактори, що продукують злочинність неповнолітніх, та особливості соціального безпекового середовища Івано-Франківської області // Збірник тез доповідей учасників всеукраїнської науково-практичної конференції «Регіональні особливості злочинності: сучасні тенденції та стратегії протидії»: [матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, Кривий Ріг - 14 травня 2021 року]. Криворізький навчально-науковий інститут, Кривий Ріг КННІ, 2021. С. 24–28.

² Голубош В. В., Кіцелюк В. М., Бондюк А. Ф., Крицак І. В. Державна кадрова політика України та її вплив на формування кадрової політики поліцейського відомства крізь призму освітніх процесів. *Наше право*. 2020. № 02. С. 93, 96.

³ Володимир Голубош: Якщо люди бачать, що інші порушують правила і їм це сходить з рук, то вважають, що можуть діяти так само. Матеріали із сайту «firtka.if.ua» (агенція новин) 02.02.2021. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/volodimir-golubosh-iakshcho-liudi-bachat-shcho-inshi-porushuiut-pravila-i-yim-tse-skhodit-z-ruk-to-vvazhaiut-shcho-mozhut-diiati-tak-samo>

особливою популярністю серед особового складу прикарпатської поліції та громадян краю і набрало понад 15 тис. переглядів на сайті інтернет-видання, яке його розмістило. Одним із пріоритетів у боротьбі з регіональною злочинністю, на наш погляд, повинно стати впровадження «теорії розбитих вікон» у повсякденну дійсність¹.

Щодо необхідності розроблення комплексних регіональних програм з протидії злочинності. Серед найважливіших заходів попередження регіональної злочинності пропонується прийняття комплексних регіональних програм, які повинні враховувати регіональні особливості та специфіку злочинності, містити чітко сформульовані заходи та конкретних виконавців. Вона може йменуватися як «Комплексна міжвідомча програма щодо профілактики злочинів та правопорушень в Івано-Франківській області на період 2021–2023 років». Характерними особливостями формування подібних програм, на думку Д. В. Горбань, О. С. Єфремової, мають бути: постійні коригування заходів з урахуванням змінної кримінальної ситуації у регіоні; наявність чіткої структури, зокрема, повинен міститися паспорт, в якому передбачені виконавець, співвиконавці, учасники програми, ціль, завдання та інші необхідні елементи, а також підрозділи з пріоритетних напрямів попередження злочинів у регіоні, наприклад, підрозділ з попередження організованої злочинності. У програмі необхідно окреслити заходи щодо попередження конкретного виду злочинності. Характерно, що більшість регіональних програм включають заходи з розмитими та нечіткими формулюваннями, що, безперечно, знижує їх ефективність. При цьому усі формулювання мають бути зрозумілі для виконавців, слід чітко вказувати виконавців заходу, приміром, «начальник» чи «заступник начальника за напрямом роботи», що тягне за собою персональну відповідальність тієї чи іншої посадової особи правоохоронного органу. Також повинні зазначатися конкретні терміни виконання запланованих заходів. Основним аспектом комплексних регіональних програм боротьби зі злочинністю має стати їх адресність, націленість на той чи інший вид злочинності, що переважає в регіоні.

Очевидно, проблема вивчення регіональних аспектів злочинності потребує своєї актуалізації, а саме: злочинність на території кожної області має свої особливості та специфічні риси, що залежать від різних факторів (економічних, соціальних, демографічних та ін.); важливим аспектом у запобіганні регіональній злочинності є розробка класифікації (типології) адміністративно-територіальних одиниць за різними підставами. Слід виокремити «групи ризику», тобто регіони, де спостерігаються найбільші показники рівня злочинності. В областях з максимальним коефіцієнтом

¹ Голубош В. В., Кіцелюк В. М., Бондюк А. Ф., Крицак І. В., Кримінологічні фактори, що продукують злочинність неповнолітніх, та особливості соціального безпекового середовища Івано-Франківської області // Збірник тез доповідей учасників всеукраїнської науково-практичної конференції «Регіональні особливості злочинності: сучасні тенденції та стратегії протидії»: [матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, Кривий Ріг - 14 травня 2021 року]. Криворізький навчально-науковий інститут, Кривий Ріг КННІ, 2021. С. 24–29.

злочинності повинні реалізовуватись найінтенсивніші заходи щодо її попередження тощо¹.

В. Голіна та М. Колодяжний наголошують, що ефективність виконання регіональних комплексних планів запобігання злочинності залежить передусім від результативності, неупередженості та професіоналізму районних судів, від роботи яких залежить, окрім іншого, рівень довіри місцевої громади до усіх органів державної влади. Показником ефективності регіонального планування виступає також кількість громадських формувань правоохоронної спрямованості, що безпосередньо на добровільних та інших засадах здійснюють профілактику злочинності на місцях, беруть участь в охороні публічного порядку, допомагають правоохоронним органам у відверненні або припиненні злочинів тощо. Більше того, слід враховувати і кількість злочинів та правопорушень, яких вдалося запобігти силами громадських формувань; активність їх роботи; злагодженість із місцевою владою та ін. Звичайно, що поряд із вказаними показниками ефективності регіональних планів запобігання злочинності можуть бути й супутні дані та характеристики, за якими можна здійснити певні висновки: рівень злагодженості роботи і координації дій регіональних правоохоронних органів, органів державної влади та органів місцевого самоврядування; показник залучення кількості суб'єктів планування, відображених у цих документах; активність внесення змін та доповнень до плану залежно від зміни кількісних і якісних показників злочинності в регіоні; ефективність витрачання коштів, виділених на виконання плану, тощо. Варто наголосити, що розробники та державні замовники регіональних планів запобігання злочинності поступово змінюють своє ставлення до цієї діяльності та до критеріїв її оцінки, звертаючи увагу не лише на кількісні показники, а й на якісні характеристики, за якими можна зробити загальний висновок про результативність планування. Далі науковці наголошують, що навіть за умови відповідального ставлення виконавцями заходів регіональних планів до своїх обов'язків не слід очікувати несподіваних позитивних результатів, розраховувати на обвал кількісних і якісних вимірів злочинності в області. Так звані загальносоціальні заходи запобігання злочинності, що полягають в удосконаленні соціально-економічної, політичної, організаційно-управлінської, моральної, правової та інших сфер життя, мають дещо відтермінований характер. Протидія злочинності є наполегливою і довготривалою роботою різних суб'єктів. Найголовніше, щоб плани виконувались відповідально і скоординовано різними органами згідно із вимогами законодавства, базуючись на теорії запобігання злочинності².

Розроблення різного роду програм протидії злочинності, регіональних планів нині сприймається як декларативність, хоча насправді такі

¹ Горбань Д. В., Ефремова О. С. Основы предупреждения региональной преступности: проблемы и пути их решения. *Актуальные проблемы российского права*. 2018. №11 (96). С. 237.

² Голіна В. В., Колодяжний М. Г. Критерії оцінки ефективності виконання регіональних планів запобігання злочинності. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 3. С. 257–259.

документи здатні відіграти надзвичайно важливу роль. Як відомо, усі важливі перемоги спочатку виграються на папері, а згодом – у реальному житті. На регіональному рівні поліція – це лише перша ланка у правоохоронній системі, а для очікування хороших показників та результатів вимагається комплексна взаємодія з усіма правоохоронними та державними органами, громадськими організаціями та формуваннями, кожним окремим громадянином заради виконання поставлених завдань і досягнення очікуваних цілей.

Конкретні кроки щодо втілення кримінологічних напрацювань на практиці. Рекомендації щодо впровадження конкретних напрацювань на рівні Національної поліції можна запозичити у вчених Р. М. Абизова та І. В. Ботвіна, які наголошують, що сьогодні організація кримінологічного забезпечення діяльності поліції, як правило, не відповідає існуючим криміногенним загрозам особистості, публічного порядку та безпеки за такими підставами:

- відсутня нормативна регламентація та методичний супровід діяльності суб'єктів кримінологічного забезпечення;

- відсутні інформаційні системи, що дозволяють оперативно отримувати та використовувати кримінологічну інформацію; прогнозувати можливий розвиток кримінальної ситуації; аналізувати інформацію щодо кожного регіону;

- не відображаються у планах конкретні заходи щодо: попередження протиправних діянь підоблікових осіб; віктимологічної профілактики; взаємодії з різноманітними суб'єктами боротьби зі злочинністю;

- відсутня система підготовки працівників інформаційно-аналітичних підрозділів.

Для оптимізації системи кримінологічного забезпечення вченими пропонується:

- визначити та нормативно закріпити перелік суб'єктів кримінологічного забезпечення, їх повноваження, механізм взаємодії між ними та систему контролю; джерела кримінологічної інформації, її обсяги та носії, періодичність та своєчасність надходження; оптимальну структуру, послідовність та зміст аналізу кримінальної обстановки та прогнозу її розвитку;

- розробити інформаційні системи, що дозволяють отримувати, переробляти, систематично поповнювати та використовувати кримінологічну інформацію на всіх рівнях управління; здійснювати прогнозування можливого розвитку кримінальної ситуації біля центрів обслуговування;

- здійснювати накопичення кримінологічної інформації в інформаційних базах даних, на кожному адміністративному відрізьку території обслуговування;

- розробити алгоритми кримінологічного забезпечення щодо нейтралізації криміногенних загроз особистості, публічного порядку та

громадської безпеки, що є пріоритетом запобіжної діяльності на території оперативного обслуговування;

- організувати в освітніх установах МВС систему підготовки спеціалістів із кримінологічного забезпечення; підвищення кваліфікації працівників аналітичних підрозділів; підготовку кадрів вищої кваліфікації за програмами підготовки науково-педагогічних кадрів у ад'юнктурах освітніх організацій системи МВС¹.

Такі спеціалісти могли б виступати в якості своєрідних «кримінологічних політтехнологів», які б займалися: детальним вивченням ситуації на місцях; проведенням відповідної інформаційно-аналітичної роботи з виявлення проблем та надання пропозицій щодо вироблення конкретних відомчих розробок у регіоні, пов'язаних з проблемами кримінологічного аналізу кримінальної ситуації; виробленням конкретних засобів методологічного впливу з метою комплексного аналізу кримінальної ситуації і її прогнозу.

Управлінські заходи щодо протидії злочинності на основі результатів проведеного аналізу та прогнозів ситуації злочинності здатні суттєво змінити ситуацію на краще. Нами неодноразово висловлювалась рекомендація щодо створення відповідних науково-дослідних центрів на регіональному рівні. Спеціалісти відповідних кримінологічних лабораторій повинні систематично виїжджати на місця з метою детального вивчення та ознайомлення з ситуацією у регіонах. Звідси можна виробити управлінські кроки прийняття стратегічних рішень і програм спільно з усіма правоохоронними структурами регіону та держави.

Позитивний досвід створення мобільних груп на всеукраїнському рівні та необхідність його перейняття у кримінологічну галузь. Позитивним був і залишається досвід зі створення мобільних груп з моніторингу дотримання прав людини в Україні у 2006 році. Так, К. Левченко зауважує, що у той факт, що мобільні групи з моніторингу дотримання прав людини в діяльності поліції будуть створені в Україні і почнуть утверджуватися в якості реального механізму співпраці поліції з правозахисними організаціями, тоді не вірилось, однак такий експеримент в один час став можливим і знайшов свою підтримку та розуміння з боку керівництва МВС України, а згодом їхня діяльність поширилась на всю територію України. У такий спосіб інноваційний механізм моніторингу дотримання прав людини з боку поліцейських став можливим завдяки успішному функціонуванню таких мобільних груп. Цей досвід може стати поштовхом для відновлення та вдосконалення їхньої роботи в системі МВС України і, можливо, стане відправною точкою для створення подібних груп в інших правоохоронних відомствах².

¹ Абызов Р. М., Абызов К. Р., Ботвин И. В. Особенности криминологического обеспечения деятельности ОВД. *Ученые записки Крымского федерального университета имени В. И. Вернадского. Юридические науки.* 2019. №1. С. 121.

² Мобільні групи з моніторингу забезпечення прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів внутрішніх справ: практичний посібник. ХІСД, 2006. С. 7-8.

Ініціаторами створення таких мобільних груп стали фахівці Харківського національного університету внутрішніх справ України та Харківської правозахисної групи на чолі з видатним українським соціологом В. О. Соболевим. На початку 2005 р. їхній досвід було вивчено та узагальнено, оцінено як позитивний, а розроблений механізм формування мобільних груп визнано ефективним для запровадження у всій системі МВС України. Відповідно до наказу Міністра № 536 від 8 липня 2005 р., мобільні групи були створені на базі відомчих навчальних закладів з розрахунку по одній групі на закріплену область чи залізницю згідно з розподілом. За цей процес персональну відповідальність несли ректори ВНЗ МВС. Наказом передбачалося включити до складу мобільних груп фахівців з числа працівників постійного складу, які мають досвід практичної та наукової роботи у сфері дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина, захисту їхніх законних інтересів, а також залучення до роботи кожної групи по два представники громадських організацій правозахисної спрямованості, зареєстрованих у встановленому порядку. Очолювали групи помічники Міністра, які є його представниками в територіальних органах. Розпочалася практична робота мобільних груп. Перші виїзди були здійснені у 2005 р. За результатами моніторингу та аналізу виявлених порушень готувалися звіти, а також науково-обґрунтовані методичні рекомендації для поліцейських органів і підрозділів з питань недопущення порушень законності та конституційних прав і свобод людини та громадянина в їх діяльності. Водночас, як будь-який новий і нетрадиційний крок, мобільні групи зіштовхнулися з низкою проблем у своїй діяльності, зокрема з питаннями організаційного плану (особливо, коли за вищим навчальним закладом закріплено декілька областей), методичного, фінансового, кадрового тощо. Так, складно було організувати роботу в тих областях, де відсутні ВНЗ МВС України¹.

Як зауважив В. О. Соболев, ідея створення мобільних груп з моніторингу дотримання конституційних прав та свобод громадян є досить новою не тільки для нашої держави, а й унікальною на всьому пострадянському просторі². Вона потребує свого впровадження в умовах криміногенності багатьох регіонів, заради вироблення сприятливої кримінологічної політики попередження та боротьби зі злочинністю, спільного виконання завдань з боку наукових підрозділів, поліцейських-практиків і соціальної спільноти у напрямку подолання існуючих проблем та факторів злочинності.

Щодо необхідності створення моніторингових кримінологічних груп на регіональному рівні. Регіоналістська наука сьогодні маловідома для більшості, хоча її спектр досліджень є набагато привабливішим, аніж можна собі уявити. Переважно йдеться про практичну складову на місцях, в областях, адміністративно-територіальних центрах, про конкретику

---

¹ Там само.

² Там само, с. 12.

виявлення культурних, ментальних особливостей того чи іншого регіону заради боротьби з негативними явищами, що породжують злочинність. Застосування передових методик спеціально створеними мобільними кримінологічними групами у скорому часі може набути широкого розголосу за умови застосування ними інноваційних передових методик боротьби зі злочинністю на регіональному та загальнодержавному рівні, у разі позитивних відгуків та рекомендацій. Так склалося, що сучасна кримінологія потребує свого практичного застосування, використовуючи різноманітні методики з найрізноманітніших галузей і сфер діяльності. Тому нами пропонується створення відповідних моніторингових мобільних груп із числа найбільш досвідчених кримінологів з метою виявлення ситуації на місцях та вироблення адекватних заходів впливу на стан і рівень злочинності. Сьогодні виникає гостра необхідність пошуку якісно нових підходів і шляхів боротьби зі злочинністю, адже це друга війна на внутрішньому, невидимому фронті.

Проводячи предметні дослідження у тій чи іншій галузі та надаючи професійні рекомендації щодо вирішення практичних завдань протидії злочинності, ми тим самим зближаємо теорію з практикою. Однак для такої взаємодії вимагається відповідна безпосередня близькість спілкування з криміногенним елементом у місцях позбавлення волі з метою вироблення якісних методик відповідної боротьби та взаємодії. Усвідомлення ученими-кримінологами практичної значущості своєї науки може відбутись безпосередньо виконуючи конкретні нагальні завдання та експерименти, інтерв'ю на регіональному рівні тощо. Вказана необхідність її реалізації на практиці зумовлює глибинне переосмислення кримінологічної науки у напрямку формування її предмету на практико-наукових, а не теоретичних засадах. Це об'єктивно сприятиме глибинному переосмисленню духовно-сутнісних основ кримінології, об'єктивно формуватиме нову дослідницьку галузь з виявлення духовно-практичних сторін кримінології крізь призму накопиченого теоретичного матеріалу та практичного досвіду, що суттєво допоможе в успішному вирішенні поставлених завдань, новаторському вдосконаленні теоретико-методологічної бази кримінології, що можливе за умови застосування міждисциплінарного підходу у кримінологічній науці з використанням передових досягнень найрізноманітніших наукових галузей, що й являє собою умовне уявлення регіоналістської кримінології, об'єктом вивчення якої є соціальне середовище, з урахуванням першооснови – виявлення духовно-сутнісних властивостей причин, що породжують злочинність, на регіональному, загальнодержавному та світовому рівні.

У результаті проведеного дослідження нами сформульовано такі наукові положення:

Поширення злочинності у суспільному середовищі. Злочинність розвиває основи суспільства, підриває авторитет влади, шкодить соціальному благополуччю та позначається на загальній атмосфері соціуму. Різноманітні грані і сторони її функціонування обумовлюють щоразу нові

аспекти дослідження вказаного феномену як з позицій наукового, так і практичного осмислення. Злочинність – багатогранна, вона поширюється великими темпами, тож слід активними методами протидіяти їй, виробляти нові шляхи боротьби з нею. Це завдання покладене насамперед на кримінологію як науку про злочинність, а також на величезну кількість кримінологічних напрямів, наприклад, політичну кримінологію чи кримінотеологію (метафізичне виявлення суспільного зла). Як бачимо, поприще для дослідження у вказаних напрямках безмежне.

Ступінь криміногенності того чи іншого соціального середовища залежить від багатьох факторів. Злочинність відображається на соціально-емоційних станах людини, від неї залежить здоров'я нації, матеріальне благополуччя народностей. Явище злочинності пронизує наскрізь соціальне середовище, і виявити фактори-збудники, звідки вона отримує своє підживлення, вимагає обізнаності у найрізноманітніших галузях знань. Лише у взаємодії, спільно можна ефективно попереджувати криміногенні явища і боротись зі злочинністю. Крізь призму злочинності суспільство ідентифікує себе, отримує відповідну характеристику, ставлення зовні чи, навпаки, процвітання і досягнення вершин. Злочинність нерідко втягує у свої орбіти найрізноманітніший контингент осіб, особливо молодь, яка, як показує практика, найбільше піддається негативним впливам, тому на ній треба акцентувати особливу увагу.

Управління процесами попередження злочинності на регіональному рівні. Процеси управління попередженням злочинності свідчать про необхідність проведення відповідних заходів, цілеспрямованого впливу держави на негативні тенденції в суспільстві, що є першопричиною злочинності, недопущення злочинної діяльності нових осіб тощо. Тут головне – політична воля і бажання кожного змін на краще. Так, професійне управління на регіональному рівні може принести хороші результати і свідчитиме про рівень зменшення суспільного зла у соціумі. У цьому аспекті слід розуміти, що злочинність – це лише наслідок і результат негативних явищ, і викорінення суспільного зла покладається на всі прошарки суспільства та державні органи. Посилення відповідної роботи є необхідною умовою підвищення ефективності управління організацією протидії злочинності. Управляти різноманітними соціальними процесами у всі часи було майстерністю. Натомість управляти злочинністю з позицій законності, розуміти її процеси і особливості – надзвичайно складне і важливе завдання, розв'язати яке під силу професіоналам, людям, які призначені для здійснення відповідної правоохоронної місії.

Управління попередженням злочинності на місцевому (регіональному) рівні, її попередження – це комплекс завдань, що утворюють цілісну систему її припинення, що поширюється на відповідний предметно-об'єктний рівень із розумінням загальносвітових, державних і регіональних особливостей, соціальних станів, з виробленням відповідних форм і заходів попередження конкретних осіб, з метою істотного зниження рівня злочинності. Тут йдеться також і про розроблення цілісних програм протидії злочинності,

вироблення відповідних планів, створення кримінологічних мобільних груп з моніторингу стану злочинності в регіоні та прийняття стратегічних управлінських рішень. Із використанням всього методологічного інструментарію, у тісній взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства, окремими фізичними та юридичними особами, як це відбувається сьогодні у високорозвинених країнах завдяки ефективній діяльності громадських формувань, можна очікувати на позитивний результат. На процеси зменшення злочинності, недопущення втягнення у злочинну діяльність нових осіб, вчинення ними злочинів і розширення криміналізації суспільства впливає багато факторів. І саме кримінологія повинна стати основою для передових, новітніх досліджень, особливо що стосується вироблення нових теорій, концепцій, відповідної ідеологічної пропаганди і боротьби зі злочинністю.

Так, на основі опрацювання величезного масиву наукового матеріалу та узагальнення практичного досвіду і напрацювань можливе максимально правильне прийняття відповідного управлінського рішення, що, власне, й зумовлює якісне управління процесами попередження злочинності. Цілеспрямований вплив на такі процеси з боку всіх державних органів передбачає тісну взаємодію, розуміння спільних завдань і досягнення поставлених управлінських цілей. Пріоритетом роботи державних органів має стати протидія негативним явищам і процесам, що включає в себе передусім ідеологічну та духовно-ціннісну складову, і, як наслідок, боротьбу зі злочинністю на основі пропагування високих духовно-ціннісних ідеалів. Тому в даному випадку попередження негативних явищ і процесів у суспільстві передбачає недопущення (викорінення) злочинності.

Необхідність формування стратегічної політики з найрізноманітніших напрямів захисту транскордонного співробітництва. Попередження регіональної злочинності має своїм наслідком покращення стану загальнодержавної та загальносвітової злочинності. Вдосконалення роботи правоохоронних органів, їхня відповідність вимогам часу з кожним разом зростає, адже злочинність не залишається на місці, вона постійно еволюціонує, змінюється, розвивається, трансформується, набирає нових видових форм. Необхідною умовою підвищення ефективності боротьби та управління попередженням злочинності є постійний моніторинг мережі інтернет та соціального середовища, новітніх наукових напрацювань, а це під силу лише відповідним науковим («мозковим») центрам, лабораторіям, небайдужим вченим-ентузіастам, з виробленням передових напрацювань. До речі, високорозвинені країни основну увагу приділяють аналітиці, адже фактично від неї залежить, наскільки держава вдало боронить свої кордони в умовах транскордонного співробітництва не лише на теренах кібербезпеки, а й багатьох інших важливих напрямках такого захисту. Йдеться як про духовний, невидимий світ, так і про матеріальні об'єкти для виживання націй і народностей.

Науково-обґрунтований управлінський підхід та його реалізація на практиці. Сучасні кризові явища в Україні та світі є серйозним чинником

руйнування особистісного начала кожної людини. Адже коли руйнується людина – піддається руйнації все навколо. У цих процесах важливу роль покликана відігравати наука. Так, провідні країни світу пріоритетом свого прогресивного розвитку, як це не дивно, визначили науку. Видатні особистості, державно-політичні діячі здатні повести за собою велику кількість людей правильним шляхом, формуючи високі ідеали особистісного начала. Водночас авторитарність чиновницького апарату, відсутність відповідного досвіду в керівництва, ієрархії професійного зростання і просування на посадах є, безумовно, перешкодою для організації ефективної протидії злочинності, а отже, серйозною загрозою всьому суспільству.

Вітчизняна та зарубіжна кримінологічна наука у галузі управління соціальними процесами на практиці має багато прогалин, кризових явищ, що досягли піку своєї значущості і є серйозною перешкодою для прогресивного державного розвитку. Як результат, це проблема наукових кадрів і необхідність постійних наукових відкриттів у найрізноманітніших галузях, прогалини на практиці тощо. Як відомо, без відмінної теорії не може бути вдалої практики, хоча вони завжди крокують поряд. Ось чому науковий підхід в управлінні злочинністю, який у нашій державі відійшов на другорядну роль, у взаємодії з практикою надзвичайно важливий. Науково обґрунтовані теоретичні напрацювання, що знайшли своє втілення на практиці, є запорукою ентузіазму, нових звершень, відкриттів. Керування впливом на злочинність вимагає ще й значних втручань на рівні загальної суспільної та правової свідомості, культури громадян, а не стихійних поведінкових проявів. Інколи для прийняття управлінського рішення необхідні долі секунди, подібно як у це спостерігається в хірургії. А для цього треба добре знати «хвороби» суспільства для прийняття ефективного управлінського рішення, заради уникнення протиріч. Недалекоглядність у здійсненні кримінологічної політики призводить до постійних вагань. Водночас реформа децентралізації передбачає таке управління, навіть якщо необхідно вживати жорсткі методи та форми з присікання надмірної лібералізації, що може спричинити дисбаланс у суспільстві.

Особливості злочинності в умовах нинішнього дня. Зі здобуттям Україною незалежності злочинність у нашій державі набула особливо великих масштабів, нині вона носить зовсім інший – прихований, «білокомірцевий» – характер, особливо що стосується корупційної складової. Попри всю чисельність антикорупційних органів, Україна продовжує залишатись однією з найкорумпованіших країн світу. Нинішнє суспільство вирізняється глобальною свободою, ідеологічним плюралізмом, який поступово переростає у вседозволеність публічної риторики. У такому хаосі важко розібратись, відрізнити правду від істини, що особливо згубно позначається на молоді, яка вже завтра стає майбутнім поколінням нової формації. Такі процеси не могли не позначитися на загальному стані злочинності. Сьогодні окреслені тенденції

лише зростають, еволюціонують, поширюються на особливо вразливі категорії людей і місця. Тож задля вироблення ефективної боротьби вимагається розроблення якісних, стратегічно продуманих правових конструкцій, адже злочинність у нинішніх умовах є злагодженою, конструктивною, організованою, озброєною, в тому числі й інформаційними технологіями, пронизана корумпованою складовою. Вона набула форм транскордонно-глобального поширення, є «розумною», використовуючи досягнення кращих умів людства, часто створюючи вірусні технології, здатні підірвати цілі транскорпорації, критичну інфраструктуру життєво важливих об'єктів. Таким чином, правоохоронні структури мають йти в ногу з часом і оперативно використовувати досягнення науки, техніки для реалізації поставлених правоохоронних цілей. Постійний моніторинг найрізноманітніших світових досягнень здатний вивести боротьбу зі злочинністю на передові рубежі.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2022

Сергей Викторович БЕЗПАЛЬКО,

кандидат юридических наук
(ГУНП в Ивано-Франковской области)

Сергей Александрович ШАТРАВА,
доктор юридических наук, профессор

(Харьковский национальный университет внутренних дел)

Андрей Михайлович ТИМЧИШИН,
кандидат юридических наук, доцент

(Ивано-Франковский филиал Университета «Украина»)

Елена Вячеславовна ДЖАФАРОВА,
доктор юридических наук, профессор

(Харьковский национальный университет внутренних дел)

Иван Васильевич КРИЦАК,
кандидат юридических наук

(Харьковский национальный университет внутренних дел)

ОСОБЕННОСТИ СРЕДЫ БЕЗОПАСНОСТИ ИВАНО-ФРАНКОВСКОЙ ОБЛАСТИ И РАЗРАБОТКА СТРАТЕГИИ БОРЬБЫ С ПРЕСТУПНОСТЬЮ НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ: ДУХОВНО-ЦЕННОСТНЫЕ АСПЕКТЫ ПРОБЛЕМЫ И КОНКРЕТНЫЕ ШАГИ ПО ВНЕДРЕНИЮ КРИМИНОЛОГИЧЕСКИХ РАЗРАБОТОК В ПРАКТИКУ

В статье освещены авторские соображения относительно особенностей региональной преступности сквозь призму духовно-ценностной, идеологически-культурной составляющей и социальной реальности. На основании анализа особенностей пространства безопасности Ивано-Франковской области сформулированы авторские предложения и выводы по указанной проблеме, проведен соответствующий срез социальной среды области.

Ключевые слова: безопасная среда, региональная преступность, духовно-нравственное воспитание несовершеннолетних, уличная преступность, культурно-ментальная среда города, мониторинговые криминологические группы.

Serhiy V. BEZPALKO,

PhD in Law

(Head of the National Police in Ivano-Frankivsk Oblast)

Serhiy O. SHATRAVA,

Doctor in Law, Professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs)

Andriy M. TYMCHYSHYN,

PhD in Law, Associate Professor,

(Ivano-Frankivsk Branch of the University "Ukraine")

Olena V. DZHAFAROVA,

Doctor in Law, Professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs)

Ivan V. KRITSAK,

PhD in Law

(Kharkiv National University of Internal Affairs)

FEATURES OF THE SECURITY ENVIRONMENT OF IVANO-FRANKIVSK REGION AND MAKING OF STRATEGIC CRIME COMBATING POLITICS AT THE REGIONAL LEVEL: SPIRITUALLY-VALUED ASPECTS OF THE PROBLEM AND SPECIFIC STEPS TO IMPLEMENT WORKS OF CRIMINOLOGY IN PRACTICE

In the article probably for the first time ever in domestic criminology, authors describe their views on the peculiarities of regional crime through the prism of spiritually-valued, ideological and cultural component and modern social reality. Based on the analysis of the features of the security environment of Ivano-Frankivsk region, the authors' scientific provisions and conclusions on this problem are formulated, as well as corresponding cut of the social environment of the region is conducted.

Key words: *security environment, regional crime, spiritual and moral education of minors, street crime, cultural and mental environment of the city, monitoring criminological groups.*